

En som alltid vil lete etter meg (ref. deltaker)

Likemannstjeneste i Stavanger, Sola og Sandnes

Forfattere:

Nina Jentoft, Kristina Sivertsen og Trond Stalsberg Mydland

Prosjekttittel: En som alltid vil lete etter meg (ref. deltaker). Likemannstjeneste i Stavanger, Sola og Sandnes.

Prosjektnummer: 101045

Institusjon: NORCE Norwegian Research Center AS

Oppdragsgiver(e): Helsedirektoratet

Gradering: Åpen

Rapportnr.: 26-2021, NORCE Samfunn

ISBN: 978-82-8408-177-9 (pdf)
978-82-8408-199-1 (trykt)

Trond Stalsberg Mydland
Prosjektleder

Helga Birgit Bjørnarå
Kvalitetssikrer

Forord

NORCE Norwegian Research Centre AS har, i samarbeid med A-larm, som er en nasjonal bruker- og pårørendeorganisasjon på rusfeltet, Stavanger kommune, Sola kommune og Sandnes kommune, gjennomført prosjektet «Samarbeid om ettervern i Stavanger, Sola og Sandnes kommune». Likemannstjeneste er et oppfølgingstiltak etter institusjonsbehandling for rusavhengighet og et ettervernstiltak i rusomsorgen. Samarbeidsprosjektet gikk i perioden 2019–2021, hvor koronapandemien i noen grad rammet aktivitetene, spesielt i 2020. Det bygger videre på et tidligere prosjekt «Likemannstjeneste i Stavanger». Dette prosjektet i Stavanger, som var et forsøk med en ny samarbeidsmodell hvor tidligere rusavhengige har fungert som lønnet støtteperson (likemann) for andre rusavhengige som er i rehabilitering for rusavhengighet, ble fulgt, utviklet og dokumentert av forskere fra NORCE (Mydland & Kvanneid 2019). Tilnærmingen til forskerne har sitt utgangspunkt i aksjonsforskning. Dette arbeidet pekte på et forbedringspotensial som en har ønsket å prøve ut i prosjektperioden vi har fokus på i denne rapporten. Formålet med dette konkrete utviklingsprosjektet er derfor å styrke selve arbeidet med likemannstjenesten og profesjonalisere og styrke samarbeidsmodellen etter anbefalinger fra følgeforskningen knyttet til det foregående prosjektet. I tillegg har en i perioden 2019–2021 utvidet det geografiske nedslagsfeltet for samarbeid og rekruttering av deltakere fra en til tre kommuner.

Denne rapporten redegjør for samarbeidsprosjektets bakgrunn, metodiske tilnærming og design, forskningsaktiviteter, konklusjoner og anbefalinger. Det har i denne rapporten vært spesielt viktig å få stemmene til deltakerne frem gjennom beskrivelser av deres erfaringer med Likemannstjenesten. Rapporten er forsøkt utformet slik at innholdet skal være lett tilgjengelig for alle som er interessert i denne tematikken og kan være et kunnskapsgrunnlag for alle relevante utviklingsaktører av likemannstjenester. Studiet er finansiert av Helsedirektoratet.

Vi takker for et godt samarbeid. Det har vært et spennende arbeid å følge, utvikle og dokumentere. Videre vil vi også uttrykke vår takknemlighet overfor deltakerne, prosjektkoordinator og de kommunale ruskonsulentene som har bidratt som deltakere i individuelle intervju. Tusen takk!

Prosjektleder,
Trond Stalsberg Mydland, januar 2022

Innhold

Ingress	5
Sammendrag og anbefalinger	6
Anbefalinger.....	9
1. Innledning	10
2. Metode og design	14
3. Deltakernes tilbakemeldinger på tiltaket likemann	16
Innledning	16
Betydningen av likemann for deltakerne	16
Oppfølgingen av og samhandlingen med likemann	18
Medvirkning og fleksibel tjeneste.....	20
Samarbeid og kommunikasjon med A-larm og kommune	22
Noen avsluttende kommentarer	23
4. Samarbeidsmodellen – utvikling, rolleavklaring og informasjonsflyt	24
Om samarbeidsmodellen.....	24
Utviklingen i bruk av likemann	25
Rolleavklaring, informasjon og forankring.....	27
Samarbeid med kommunene	31
Samarbeid med andre tjenester/aktører	32
Noen avsluttende kommentarer	32
5. Konklusjoner og anbefalinger	33
Anbefalinger.....	35
Referanser	36
Vedlegg	37

Ingress

I denne rapporten presenteres likemannstilbudet «Samarbeid om ettervern i Stavanger, Sola og Sandnes kommune», som ble gjennomført i perioden 2019–2021.

Likemannstjeneste er et oppfølgingstiltak etter institusjonsbehandling for rusavhengighet og et ettervernstiltak i rusomsorgen. En viktig målsetting for satsingen har vært å øke og supplere kapasiteten i kommunenes oppfølgingsarbeid på rusfeltet, ved hjelp av større involvering fra frivillig sektor og bruk av erfaringsbasert kunnskap. 36 personer med et betydelig rusproblem fikk oppfølging av likemenn fra A-larm i prosjektperioden.

Tilbakemeldingene fra deltakere som har fått dette tilbudet er samstemte:

Likemannstjenesten har hatt stor betydning for dem. Dette ønsker de å formidle de til dem som skal bestemme skjebnen for satsingen videre. Noen faktorer synes å være helt avgjørende for denne opplevelsen hos deltakerne. Stor fleksibilitet er en slik faktor, og at en er tettere på. Erfaringsbasert kompetanse er en annen faktor som må være der, noe som blir ivaretatt gjennom den rollemodellen en likemann representerer. Den tredje faktoren er å bidra til at deltakerne får sosiale rusfrie nettverk, som er viktig for de som har levd i et rusmiljø over lengre tid. Samarbeidsmodellen en har benyttet er videreutviklet og styrket til et nivå som er hensiktsmessig for formålet den skal tjene. Tilbudet har også vært gitt i en tid med koronapandemi, det vil si en tid hvor mange andre tilbud til denne målgruppen har vært stengt ned.

Sammendrag og anbefalinger

NORCE Norwegian Research Centre har, i samarbeid med A-larm, som er en nasjonal bruker- og pårørendeorganisasjon på rusfeltet, Stavanger kommune, Sola kommune og Sandnes kommune, gjennomført prosjektet «Samarbeid om ettervern i Stavanger, Sola og Sandnes kommune». Likemannstjeneste er et oppfølgingstiltak etter institusjonsbehandling for rusavhengighet og et ettervernstiltak i rusomsorgen. Arbeidet bygger videre på et tidligere prosjekt «Likemannstjeneste i Stavanger». I utviklingsarbeidet i «Likemannstjeneste i Stavanger» ble det pekt på et forbedringspotensial som en har ønsket å ta ut i prosjektperioden 2019–2021 og som vi har fokus på i denne rapporten. Formålet med denne videreføringen er å styrke selve arbeidet med likemannstjenesten, samt å profesjonalisere og styrke samarbeidsmodellen etter anbefalinger fra følgeforskningen knyttet til det foregående prosjektet. I tillegg har en i perioden 2019–2021 utvidet det geografiske nedslagsfeltet for samarbeid og rekruttering av deltakere fra en til tre kommuner.

Prosjektet «Likemannstjeneste i Stavanger» oppsto i 2015 som en modellutprøving hvor rusmiddelavhengige etter behandling skulle få støtte fra en likemann i ulike overgangsfaser. Disse likemennene var tilknyttet bruker- og pårørendeorganisasjonen A-larm, noe som økte kapasiteten i kommunens oppfølgingsarbeid gjennom større involvering av frivillig sektor og bruk av erfaringsbasert kunnskap. Formålet er som tidligere å ta i bruk A-larms likemannstjeneste som supplement til ordinære tjenester fra kommunene, spesialisthelsetjenesten og øvrige aktører i Stavanger kommune, Sola kommune og Sandnes kommune. Målet med prosjektet å bidra til mer fleksibel, tilgjengelig, sømløs og helhetlig oppfølging i overgangen fra behandling til integrering i samfunnet, og en viktig målsetting er derfor å øke og supplere kapasiteten i kommunenes oppfølgingsarbeid, ved hjelp av større involvering fra frivillig sektor og bruk av erfaringsbasert kunnskap.

Ulike former for likemannstjenester, hvor likemenn på bakgrunn av sine egne erfaringer følger opp og veileder mennesker i en tilfriskningsprosess, har tradisjonelt blitt benyttet innenfor ulike brukergrupper, eksempelvis for mennesker med funksjonshemning. Det som i all hovedsak skiller denne typen likemannoppfølging fra andre likemannstjenester, er at de som har jobbet som likemenn i dette prosjektet er rekruttert, ansatt og lønnet av A-larm, og har fått en 10 prosent stilling for hver deltaker de følger. Likemennene er blitt koblet til en deltaker på bakgrunn av blant annet kjønn, alder, rushistorie og ønsker for fremtiden, og er en tilgjengelig og oppsøkende en-til-en tjeneste.

Det er utledet tre problemstillinger som rapporten setter søkelyset på:

- I hvilken grad har likemannstjenesten til A-larm bidratt til å styrke samfunnsdeltakelsen og redusere/forhindre tilbakefall til rus hos deltakerne?
- Har flere rusmiddelavhengige fått likemann etter utvidelsen av tjenesten til tre kommuner, og hvordan har denne tjenesten vært implementert og benyttet i de tre kommunenes rusomsorgstilbud?
- Hvordan har samarbeid, rekruttering og informasjonsutveksling fungert mellom A-larm og de tre deltakende kommunene, og hvordan har informasjonen om tiltaket blitt formidlet internt i kommunenes psykiske helse og rustjenester?

For å svare på disse problemstillingene er det benyttet fire datakilder: (1) Diverse prosjektdokumenter, (2) Deltakelse/observasjon i prosjektgruppe, (3) Individuelle intervjuer med representanter fra prosjektgruppen (prosjektkoordinator fra A-larm, ruskonsulenter i de tre kommunene), og (4) Individuelle intervjuer med deltakere i prosjektet. I et kvalitativt prosjekt som dette måler vi ikke effekt, men vi kan likevel si noe om hvordan likemannstjenesten har påvirket deltakernes rusmisbruk ved å spørre deltakerne selv og la deres stemmer bli hørt. I tillegg får vi tilbakemeldinger om hvordan samarbeidsmodellen har fungert og er videreutviklet gjennom intervjuene med prosjektkoordinator fra A-larm og ruskonsulentene i kommunene.

Tilbakemeldingen fra deltakerne er samstemte: Likemannstjenesten har hatt stor betydning for dem som har fått tilbudet om likemann, og de ønsker å formidle dette til dem som skal bestemme skjebnen til satsingen videre. Vi sitter igjen med en klar forståelse av at likemannstjenesten på enkelte punkter skiller seg fra andre kommunale ettervernstiltak. Noen faktorer synes å være helt avgjørende for deltakerne, som beskriver at tiltaket har vært «livsendrende» og «helt avgjørende» for dem, og at det har forhindret tilbakefall til rus for flere av dem. Stor fleksibilitet er en slik faktor, i form av at likemann arbeider utover vanlige rammer i arbeidslivet, som kontortider og stillingsbeskrivelser, og at likemann er tettere på – i enkelte tilfeller mer som en venn. Erfaringsbasert kompetanse er en annen nødvendig faktor, som innfris gjennom den rollemodellen likemann i seg selv representerer. Den tredje faktoren er å bidra til at deltakerne får rusfrie sosiale nettverk, som er viktig for dem som har levd i et rusmiljø over lengre tid. Samtlige av deltakerne vi intervjuet hadde større tro på at det nå går veien mot varig rusfrihet sammenliknet med tidligere forsøk de har hatt. Likemann er tett på og kan blir mer som en venn – en som alltid vil lete om noe skulle gå helt galt. I det ligger det også ett ekstra sikkerhetsnett, en trygghet som ikke kan måles. Likemann vet hva dette er, og hva det dreier seg om. De har gått foran, og er derfor inspiratorer for de som kommer bak. De bidrar med samtaler, sosiale aktiviteter og hjelper deltakerne blant annet med å bygge sine nettverk. Disse nettverkene er viktige for personer som har levd lenge i og med rus. Å leve det ordinære hverdagslivet synes å være/ha vært en glemt kunnskap blant deltakerne og disse veiene må gås opp på nytt. Her bli likemann beskrevet som en «game-changer», en som gjør dette mulig. Deltakerne har en likemann i tillegg til øvrige kommunale

tjenester og oppfølging fra det offentlige. Likemannstjenesten er, og skal være, et supplement til de kommunale tjenestene. Det er viktig både i forhold til behandling/tilfriskning/recovery for deltakerne, men også for at likemannen skal ha noe å støtte seg til og ikke bli alene med ansvaret for deltakerens utvikling. Det er en felles forståelse i kommunene at deltakerne trenger begge deler, men at likemannstjenesten gir noe unikt i tillegg, som er av stor verdi for deltakerne.

Vi var interessert i å få vite hvor mange som har hatt en likemann i perioden før og etter utvidelsen av tilbudet – fra kun å omfatte Stavanger kommune, til å omfatte de tre kommunene, Stavanger, Sola og Sandnes. Vi har hentet inn statistikk fra A-larm fra 2016 og frem til i dag. Prosjektets hoveddel foregikk i 2019 og 2020, men aktivitetene ble videreført også i 2021, blant annet siden Covid-19 restriksjoner skapte utfordringer i det opprinnelige prosjektforløpet. I sum har det vært 38 forskjellige forløp i likemannstjenesten, økende utover i perioden. Vi kan konkludere med at volumet har økt noe etter at man utvidet prosjektet til å omfatte hele tre kommuner. Videre, for å svare på om en har klart å imøtekomme samarbeidsutfordringene i siste prosjektperiode, og har kommet lengre i en profesjonalisering av modellen, ble prosjektkoordinator og kommunale ruskonsulentene intervjuet. I tillegg ligger referatene fra alle prosjektgruppemøtene siste året til grunn for vurderingene. Etter tilbakemelding fra de daværende helse- og sosialkontorene i Stavanger kommune, var det i det foregående prosjektet behov for tydeligere avklaringer knyttet til rutiner og roller i prosjektet. Tilbakemeldingene vi får gjennom datainnsamlingen er at det har vært lagt en struktur på rutiner og roller fra starten i prosjektet. I løpet av prosjektperioden er denne strukturen blitt innarbeidet, og i noen grad konkretisert nærmere, i enkelte av kommunene. Det meldes fra to av kommunene at rutiner og roller er avklarte. Der hvor det tidligere har vært uklarheter i forhold til rekruttering og oppfølging i en av kommunene, så er dette blitt definert og klargjort. I det foregående prosjektet ble det også ytret et behov for å kunne diskutere aktuelle deltakere internt med kollegaer i de daværende helse- og sosialkontorene, før en avgjørelse om likemannsoppfølging tas. I dette prosjektet er de kommunale representantene blitt oppfordret til å gjøre en vurdering i egen organisasjon og deretter melde inn aktuelle kandidater til likemannstjenesten. En av utfordringene som har blitt vektlagt knyttet til dette, er at det i større kommuner kan være utfordrende å gjøre tilbudet kjent for alle aktuelle parter i kommunene, samt å holde dette på agendaen i forhold til andre tilbud til målgruppen. I prosjektet «Likemannstjeneste i Stavanger» kommer det videre frem at helse- og sosialkontorene ønsket ytterligere skriftlig dokumentasjon fra koordinator i A-larm, både underveis og i form av en sluttrapport når en likemann avslutter sitt engasjement med en deltaker. Allerede i løpet av forrige prosjektperiode hadde A-larm utarbeidet en ny rapporteringspraksis som har blitt iverksatt. Basert på dataene synes det å være lite å utsette på informasjonsdelingen – den er på et riktig nivå og fungerer godt. Et lite innspill fra kommunene er ønsket om en informasjonsbrosjyre om likemannstjenesten som lett kan formidles, ikke minst internt i kommunene. Dette for å lette arbeidet med å informere om og forankre tilbudet i hele

organisasjonen. Når det gjelder forankringen internt i kommunene er det et løpende arbeid som aldri stopper. Gjennom datamaterialet finner vi at det har vært et godt samarbeid mellom de kommunale representantene og prosjektkoordinator. Koordinatorrollen er her trukket frem som sentralt for tjenesten.

Anbefalinger

- Prosjektet «Samarbeid om ettervern i Stavanger, Sola og Sandnes kommune» bør videreføres
- Særegenheten i å jobbe som mentor/likemann med et erfaringsbasert perspektiv bør fortsatt fremheves
- Komplementaritet bør være styrende for fremtidige samarbeid; at ulike tjenester og kvalitativt ulike oppfølgingsperspektiv samhandler om å gi et godt samlet tilbud til deltakere/tjenestebrukere
- Denne ulikheten mellom A-larm og kommunene bør rendyrkes ytterligere. Blir A-larm for like kommunene når det gjelder arbeidsmetodikk, krav til dokumentasjon, etc., er det mindre grunn for kommunene til å samarbeide med A-larm
- Fleksibilitet og spillerom må dyrkes. Systemene må ikke bli for store, komplekse og tunge, slik som i kommunene/NAV. Selv om en viss grad av strukturering og profesjonalisering har positive sider når det gjelder oversikt, koordinering, kvalitetssikring, etc., er det viktig at dette ikke «kveler» muligheten for fleksibilitet, bredde og «annerledeshet» som åpne, erfaringsbaserte perspektiver representerer
- Forutsigbarhet og tydelighet må sikres både for potensielle deltakere, deltakerne i tjenesten og for ansatte både i A-larm og i kommunenes rusomsorg, gjennom at prosjektet sikres langsiktig finansiering
- A-larms tilbud må aldri bli som i kommunene/NAV. Sikker finansiering over en lengre periode gjør det spennende, mulig og mer forutsigbart å arbeid med utgangspunkt i A-larm.
- Det er tradisjonelt benyttet mye prosjektorganisering i rusomsorgen i kommunene, noe som gir lite forutsigbarhet og rammer for berørte parter. Men samtidig skal ikke alt i linjen – likemannstjenesten bør ikke det.
- Det bør arbeides videre med:
 - ✓ Tidligere og mer profesjonaliserte rekrutteringsprosesser,
 - ✓ Enkle tiltak som kan lette innsalg av tilbudet internt i kommunene, eksempelvis en enkel informasjonsbrosjyre

1. Innledning

Utgangspunktet for oppstart av samarbeidsprosjektene med likemannstjeneste, var erfaringer Stavanger kommune gjorde i 2014, gjennom en kartlegging av rusmiddelmissbrukere som mottok kommunale tjenester. I kartleggingen fant en blant annet en markert vekst i antallet personer som var rusmiddelmissbrukere og som mottok kommunale tjenester, og så dermed et behov for å øke kapasiteten og supplere tilbudet til denne målgruppen. Det ble da tatt et initiativ mellom A-larm, Stavanger kommune og Statsforvalteren i Rogaland, der en ønsket å prøve ut en modell hvor en kombinerte erfaringsbasert likemannsoppfølging med de virkemidlene kommunen hadde for oppfølging av personer som hadde vært i behandling for rusavhengighet. Prosjektet «Likemannstjeneste i Stavanger» oppsto dermed i 2015 som en modellutprøving hvor rusmiddelavhengige etter behandling skulle få støtte fra en likemann i ulike overgangsfaser. Disse likemennene var tilknyttet bruker- og pårørendeorganisasjonen A-larm, noe som økte kapasiteten i kommunens oppfølgingsarbeid gjennom større involvering av frivillig sektor og bruk av erfaringsbasert kunnskap.

Norwegian Research Centre (NORCE) har i samarbeid med A-larm og Stavanger kommune utviklet metodikken med utgangspunkt i perspektiver om aksjonsforskning (se for eksempel Greenwood og Levin 2007, Reason og Bradbury 2008, Postholm og Steen-Olsen 2009). Dette utviklingsprosjektet (2019–2021) vi nå skal dokumentere er en videreføring av dette nybrottsarbeidet, men hvor en har utvidet det geografiske nedslagsfeltet for samarbeidet og rekruttering av deltakere, og ikke minst styrket arbeidet etter de anbefalinger som ble gitt fra forskningen i det foregående modellforsøket i 2015–2018, «Likemannstjeneste i Stavanger». Likemannstjenesten i Stavanger er omtalt i rapporten ved samme navn (Mydland & Kvanneid, 2019). Formålet er som tidligere å ta i bruk A-larms likemannstjeneste som supplement til ordinære tjenester fra kommunene, spesialisthelsetjenesten og øvrige aktører i Stavanger kommune, Sola kommune og Sandnes kommune. Representanter fra Sola kommune og Sandnes kommune kom inn i prosjektgruppen og har deltatt i møtene på lik linje med Stavanger kommune. Gjennom å tilby likemannstjeneste til deltakere er målet med prosjektet å bidra til mer fleksibel, tilgjengelig, sømløs og helhetlig oppfølging i overgangen fra behandling til integrering i samfunnet. Samarbeidspartnerne ønsket gjennom prosjektet å videreutvikle en modell hvor frivillig og offentlig sektor kan samarbeide mot målgruppen for å styrke deltakernes samfunnsdeltakelse.

Det er også en langsiktig målsetting for dette samarbeidsprosjektet at denne modellen kan videreutvikles til å representere en nasjonal modell hvor frivillig sektor kan supplere offentlig sektor ved bruk av likemannstjeneste overfor ulike målgrupper. Nasjonalt

kompetansesenter for rusmiddelforskning i Helse Vest (KORFOR)¹ og NORCE er samarbeidspartnere i prosjektet og har bistått dette utviklingsarbeidet siden oppstarten i 2015 gjennom brukernær og aksjonsrettet følgeforskning.

Likemannstjenesten

Ulike former for likemannstjenester, hvor likemenn på bakgrunn av sine egne erfaringer følger opp og veileder mennesker i en tilfriskningsprosess, har tradisjonelt blitt benyttet innenfor ulike brukergrupper, eksempelvis for mennesker med funksjonshemming eller ulike somatiske sykdommer/lidelser, og har blitt benyttet i ulike former for integreringsarbeid. Likemannsarbeid defineres bredt av Sosial- og helsedepartementet som: «En samhandling mellom personer som opplever å være i samme båt, eller noenlunde i den samme livssituasjon, og hvor selve samhandlingen har som mål å være til hjelp, støtte eller veiledning partene imellom» (Olsen & Grefberg, 2001, s. 12). Likemannsarbeid kan ta mange ulike former, og skapes i stor grad ut fra de utfordringer brukerne selv opplever. Også på rusfeltet er det lange tradisjoner for likemannsarbeid blant annet i form av selvhjelpsgrupper, samtalegrupper, en-til-en veiledning, eller andre arenaer der mennesker utveksler erfaringer (Sjåfjell & Myhra, 2015; Borsheim, 2016). Likemannsarbeid blir i stadig økende grad tatt i bruk som en del av et helhetlig behandlingsforløp for mennesker med utfordringer knyttet til rusbruk, og kan være et sentralt element og et godt supplement innenfor arbeid rettet mot å forebygge, behandle og reetablere (Reif et al., 2014; Meld. St. 26, 2014–2015).

Det som i all hovedsak skiller denne typen likemannoppfølging fra andre likemannstjenester, er at de som har jobbet som likemenn i dette prosjektet er rekruttert, ansatt og lønnet av A-larm, og har fått en 10 prosent stilling for hver deltaker de følger. Likemennene er blitt koblet til en deltaker på bakgrunn av blant annet kjønn, alder, rushistorie og ønsker for fremtiden, og er en tilgjengelig og oppsøkende en-til-en tjeneste. Likemennenes arbeid varierer i stor grad ut fra hvilke mål og utfordringer deltakerne opplever, men skal fungere som en tolk, støtte og motivasjon på veien inn i det ordinære samfunnet. Arbeidet som likemann har blant annet bestått i å bistå deltaker med kontakt inn mot offentlige tjenester, bidra til å skape sosiale nettverk, være en samtalepartner og støtteperson i ulike situasjoner, og bidra til å skape positive opplevelser for deltakeren.

Som likemannen i A-larm skal man ha gått noen skritt selv og hatt mulighet til å både bearbeide og reflektere rundt egen situasjon. Alle likemenn som jobber i A-larms prosjekter, skal også ha gjennomgå et kurs som kvalifiserer dem til å jobbe som likemenn. Kurset gir blant annet kunnskap om offentlige systemer og virkemidler, mestringsstrategier, og informasjon om ulike tilbud som finnes i nærområdet. I tillegg består kurset av refleksjonsarbeid rundt rollen som likemann og caser knyttet til mulige utfordringer likemennene kan møte i arbeidet. Kursene fokuserer videre på tema som

¹ KORFOR har i hovedsak deltatt ved etablering av prosjektet.

erfaringskompetanse, recovery og brukervedvirkning, og arrangeres av en eller flere prosjektkoordinatører. I tillegg blir det i A-larm arrangert månedlige fellesveiledninger med likemennene, der aktuelle temaer tas opp i plenum og der likemennene kan dele erfaring og kunnskap. Prosjektkoordinatør er tilgjengelig for likepersonen kontinuerlig, slik at likepersonen kan spør om råd og veiledning underveis. Ytterligere informasjon om likemannstjenesten i dette prosjektet og dens oppbygning kommer vi nærmere inn på i kapittel 4.

Samarbeidsprosjektets mål og problemstilling

For denne rapportens formål er det nyttig å bygge videre på Mydland og Kvanneid (2019) sine konklusjoner og anbefalinger. Vi viser også til deres litteraturgjennomgang. Vi vil i denne sluttrapporteringen i all hovedsak få frem stemmene til deltakerne og deres erfaringer med Likemannstjeneste. I tillegg vil vi belyse hvorvidt samarbeidsprosjektet har nådd målene i perioden 2019–2021 og hvorvidt en slik samarbeidsmodell bør videreføres, og i så fall på hvilken måte.

Begge prosjektene, i periodene 2015–2017 (dokumentert i Mydland og Kvanneid 2019) og 2019–2021, har hatt fokus på praksisutvikling av en ny måte å drive oppfølgingsarbeid overfor personer som har utfordringer knyttet til rus. En viktig målsetting for dette arbeidet har vært å øke og supplere kapasiteten i kommunenes oppfølgingsarbeid, ved hjelp av større involvering fra frivillig sektor og bruk av erfaringsbasert kunnskap. Fra utviklingsprosjektet «Likemannstjeneste i Stavanger» fant man flere positive effekter for både deltakerne, for de fire helse- og sosialkontorene i Stavanger kommune², og for likemennene selv. Kort sagt, satte rusrådgiverne i kommunen pris på tjenesten og opplevde det som et godt og supplerende tilbud til målgruppen. Deltakerne opplevde likemann som en god støtte mot en mer samfunnsdeltakende hverdag. I tillegg så prosjektet en klar endring i likemennenes rolleutøving. De syntes stadig mer trygge i sin rolle, og etter hvert mer orienterte mot et ordinært arbeid og studieliv. I A-larm utvikles koordinatorrollen etter hvert som prosjektet går utover i tid. Men det pekes også på forbedringsmuligheter i informasjonsutveksling og samarbeid. Dette gjelder spesielt samarbeidet mellom A-larm og helse- og sosialkontorene i Stavanger kommune, og informasjonsflyt og eksponering innad i kontorene (Mydland & Kvanneid, 2019).

Basert på prosjektbeskrivelsen og de mål som er beskrevet for samarbeidet der, også for denne siste prosjektperioden 2019–2021, kan vi utlede tre hovedproblemstillinger som rapporteringen skal sette søkelys på:

- I hvilken grad har likemannstjenesten til A-larm bidratt til å styrke samfunnsdeltakelsen og redusere/forhindre tilbakefall til rus hos deltakerne?

² Helse- og sosialkontorene i Stavanger kommune har fra 1. januar 2020 skiftet navn til helse- og velferdskontor (<https://www.stavanger.kommune.no/helse-og-omsorg/helse-og-sosialkontor/>).

- Har flere rusmiddelavhengige fått likemann etter utvidelsen av tjenesten til tre kommuner, og hvordan har denne tjenesten vært implementert og benyttet i de de tre kommunenes rusomsorgstilbud?
- Hvordan har samarbeid, rekruttering og informasjonsutveksling fungert mellom A-larm og de tre deltakende kommunene, og hvordan har informasjonen om tiltaket blitt formidlet internt i kommunenes psykiske helse og rustjenester?

Denne rapporten er disponert som følger: I kapittel 2 beskrives prosjektets metode og design. Det gis ikke en gjennomgang av relevant litteratur om likemannsarbeid på nytt, men vi viser til rapporten «Likemannstjeneste i Stavanger» (Mydland & Kvanneid, 2019). I kapittel 3 gis en gjennomgang av tilbakemeldingene fra deltakerne som vi har intervjuet, mens vi i kapittel 4 beskriver modellen og de forbedringer som er gjort for å styrke samarbeidet i likemannstjenesten mellom de tre kommunene og A-larm. Kapittel 5 vies til en avslutning hvor en også peker på veien videre.

2. Metode og design

I et samarbeidsprosjekt som dette vil forskerne følge, gjennom dialog være med å videreutvikle, og, ikke minst, dokumentere aktivitetene som har løpt i prosjektet. Som følger av en nedskalert finansiering, sammenlignet med planen innledningsvis, har forskerne måttet prioritere noen mer avgrensede etapper og områder av prosjektarbeidet enn først tiltenkt. I sum har det medført en noe begrenset utviklingsrolle i denne siste prosjektperioden, men bygger på det foregående likemannsprosjektet i Stavanger, og har vektlagt å gjennomføre nødvendig datainnsamling.

For å få et godt grunnlag for å besvare forskningsspørsmålene benyttes alle data som er samlet inn i løpet av prosjektperioden. Vi kan for oversiktens skyld si at vi har en firedelt datatilnærming: (1) Prosjektdokumenter, som for eksempel månedsrapporteringer for likemannstjenesten, m.fl., (2) Deltakelse/observasjon i prosjektgruppe, herunder fylldige referater som beskriver aktivitetene fra både A-larm, kommunene og forskningens side, (3) Individuelle intervjuer med representanter fra prosjektgruppen (prosjektkoordinator fra A-larm, ruskonsulenter i de tre kommunene), og (4) Individuelle intervjuer med deltakere i prosjektet. Samarbeidsprosjektet har pågått i perioden 2019–2021 og dataene er samlet inn løpende. Koronapandemien medførte i 2020 en periode med begrenset datainnsamling, og har også i noen grad påvirket aktivitetene i likemannsoppfølgingen, selv om denne har løpt hele tiden. Endringer i forskerteamet i NORCE var også en medvirkende årsak til mindre innsamling av data i 2020. Datainnsamlingen ble sluttført høsten 2021 og denne sluttrapporten foreligger i januar 2022. Prosjektet har fulgt normale regler for datahåndtering innen forskningen og personvern hensyn er ivaretatt.

Det har vært avholdt 14 prosjektmøter i perioden 2019–2021. I prosjektgruppen har representanter fra A-larm, kommunene og NORCE deltatt. Individuelle intervjuer ble inkludert i arbeidet da denne datainnsamlingsmetoden gir mulighet til å gå mer i dybden på en problemstilling (Kvale 2001, Ryen 2012, Thagaard 2013). Intervjuguidene ble utarbeidet på bakgrunn av en gjennomgang av sentral litteratur, samt erfaringsbasert kunnskap i forskerteamet om tematikken. Det ble benyttet en semistrukturert intervjuguide i samtlige intervjuer, som gir rom for at også andre tema som intervjupersonene selv tar opp kan utdypes (Kvale 2001, Ryen 2012, Thagaard 2013). Det er gjennomført to intervjuer med prosjektkoordinator i A-larm, ett i 2019 og ett i 2021 (se intervjuguide fra intervjuet i 2021 i vedlegg 1). Tema har vært hvordan likemannstjenesten er organisert og fungerer – altså de store linjene i utviklingen og gjennomføringen med søkelys på rutiner, dokumentasjon, samarbeid med andre aktører og oppfølging av likemennene, for å nevne noen. I 2019 ble en ruskonsulent fra henholdsvis Stavanger kommune, Sola kommune og Sandnes kommune intervjuet (se intervjuguiden i vedlegg 2). Tema for disse tre intervjuene var flere, men sentralt sto

hvilke forventninger en hadde til likemannstjenesten, gjennomføring og implementering, hvem som er målgruppen og eierskapet til tilbudet. Disse intervjuene ble fulgt opp med telefonsamtaler høsten 2021 for å få noe supplerende informasjon knyttet til enkelte av temaene. Sommeren 2021 ble det gjennomført individuelle intervjuer med sju deltakere. Sentrale tema her var kontakten mellom dem og A-larm, rekrutteringsprosessen, oppfølgingen av likemann, relasjonen til likemann og samarbeid og kommunikasjon med A-larm og kommune (se intervjuguide i vedlegg 3). Fire av disse intervjuene er gjort ved oppmøte, tre er gjennomført på Teams/telefon. I samtlige intervjuer ble det tatt notater for hånd. Et intervju tok omtrent en time.

Spørsmålene i intervjuguidene var ganske åpne, og stort sett gikk intervjuene over i en god dialog om de sentrale temaene. Dette gjaldt for både intervjuer med prosjektgruppen og med deltakerne. Alle intervjupersonene var svært meddelsomme. Da rapporten skulle skrives hadde vi likevel behov for supplerende informasjon fra de kommunale representantene og foretok derfor noen kortere telefonintervju. Derimot ble de siste intervjuene med deltakerne ledsaget av en opplevelse av god metning om tematikken i datamaterialet. Vi vurderer at det er summen av dataene som er det viktigste. Dataene fra rapporteringer, møterefater og de påfølgende individuelle intervjuene gir ulike nyanser som til sammen gir et tilstrekkelig godt bilde. Samlet sett opplever vi derfor at studien gir en god forståelse av samarbeidsmodellen benyttet i «Samarbeid om ettervern i Stavanger, Sola og Sandnes kommune», samt av hvilken betydning tildeling av en likemann har hatt for deltakerne.

3. Deltakernes tilbakemeldinger på tiltaket likemann

Innledning

Dette kapitlet skal vi vie tilbakemeldingene vi har fått fra sju deltakere i likemannstjenesten. Disse har latt seg intervjuet om noen tematikker som vi mener er sentrale for å belyse hovedproblemstillingen «I hvilken grad har likemannstjenesten til A-larm bidratt til å styrke samfunnsdeltakelsen og redusere/forhindre tilbakefall til rus hos deltakerne?». Vi omtaler konsekvent tiltaket som likemann eller likemannstjenesten. Der deltakerne benytter «mentor» for det samme, beholder vi det som et annet ord for likemann. Dette gjelder først og fremst i sitatene.

Kort om intervjupersonene

Målgruppen for dette tilbudet er voksne mennesker som har utfordringer knyttet til rus og som ønsker en endring i livet. Deltakeren må ha et ønske om å mestre et liv uten å bruke rus som løsningsstrategi, og se på seg selv som ansvarlig for å gjøre de endringene som kreves. Våre intervjupersoner er altså rekruttert blant denne målgruppen og har/eller har hatt likemann i løpet av prosjektperioden. Som nevnt er det foretatt sju intervjuer, fordelt på tre kvinner og fire menn, som er på ulike steder i sin behandling/tilfriskning/recovery. Et par har vært rusfrie over noen år, en i en kortere periode. Disse har ikke likemann i dag. Andre er på ulike stadier i sitt behandlingsløp og er koblet mot en likemann. Denne sistnevnte gruppen mottar også andre kommunale rusrelaterte tjenester, slik at likemann kommer i tillegg til disse tjenestene. Det er også stor spredning på hvor lenge disse personene har levd med utfordringer knyttet til rusmisbruk.

Gjennomgangen av våre intervjudata er strukturert omkring fire tematikker:

- (1) Hvilken betydning likemann og vedkommende erfaringskunnskap har hatt for deltakerne i forhold til behandling/tilfriskning/recovery fra rus, (2) Om oppfølgingen av/samhandlingen med likemann og om deres relasjon til likemann, (3) Medvirkning og (4) Samarbeid og kommunikasjon med A-larm og kommune.

Betydningen av likemann for deltakerne

Tilbakemeldingen fra deltakerne er samstemte: Likemannstjenesten har hatt stor betydning for dem som har fått tilbudet om likemann, og de vil gjerne bidra med å formidle dette til dem som skal bestemme skjebnen til satsingen videre. De stiller ikke bare opp til intervju fysisk eller på Teams/telefon, men de deler av sine erfaringer velvillig og med stor åpenhet, for de ønsker alle at dette tilbudet kan fortsette og at flere skal kunne motta denne hjelpen. En sier: «Synes det er veldig mye feil i rusbehandlingen i dag. Når noe fungerer så godt vil jeg gjerne bidra og si det».

For å beskrive hva likemannstjenesten har betydd for dem brukes det ord som «livsendrende», «helt avgjørende» og «det har forhindret tilbakefall», alt da sett i relasjon til deres tidligere liv som har vært styrt av rus.

I et kvalitativt prosjekt som dette måler vi ikke effekt, men vi kan likevel si noe om hvordan likemannstjenesten har påvirket deltakernes rusmisbruk ved å spørre deltakerne selv og la deres stemmer bli hørt. Sitatene under illustrerer hvor viktig dette tilbudet har vært for disse deltakerne. For enkelte er tryggheten det viktigste, for andre egenerfaringen til likemann, og for noen er det «pisken». Under gjengis noe av det som har blitt sagt:

Det som er betryggende å vite er at hvis jeg skulle falle tilbake – da vet jeg at det i hvert fall er en person som ville lete etter meg. Det er mentoren. Familie og venner ville skjøvet meg ut, og psykologen har ikke mandat til å rykke ut og vil heller ikke gjøre det.

Jeg har nå vært rusfri siden september 2019. Så det er det beste tilbudet jeg har fått. Fordi han har vært igjennom det samme som meg. Han vet hva som er lurt og ikke lurt å gjøre. Det er en person du er mer på nivå med enn en psykolog. Hvis du har en dårlig dag, er du bare kompis og du slipper mange psykologspørsmål.

Betydningen av erfaringsbasert kompetanse er fremhevet av flere, som her:

For meg har det vært avgjørende. Jeg har vært igjennom behandling før, men da jeg kom ut manglet det noe. Denne gangen ble annerledes. Nå med mentor har ting faktisk gått bra. Det er helheten i det. når du sitter på et kontor tenker du at denne personen får betalt for å være der. I mentorprosjektet er det annerledes. Det er enklere å åpne seg for en person som har vært der. Du føler deg sett og forstått på en helt annen måte, enn hos faglærte.

En annen forteller om betydningen av «pisken»: «Det har betydd veldig mye. Jeg har vært demotivert til å gjøre ting. Men hun har pushet meg ut. Veien tilbake til rus hadde vært kort uten henne». Vi sitter igjen med en klar forståelse av at likemannstjenesten på enkelte punkter skiller seg fra andre ettervernstiltak. Noen faktorer synes å være helt avgjørende for denne opplevelsen hos deltakerne. Stor fleksibilitet er en slik faktor, i form av at en arbeider utover vanlige rammer i arbeidslivet, som kontortider og stillingsbeskrivelser, at en er tettere på, i enkelte tilfeller mer som en venn – en som alltid vil lete. Erfaringsbasert kompetanse er en annen faktor som må være der, og gjennom den rollemodellen. Den tredje faktoren er å bidra til at deltakerne får sosiale nettverk, som er viktig for dem som har levd i et rusmiljø. En av deltakerne beskriver viktigheten av et sosialt nettverk og trening i sosiale aktiviteter slik:

Jeg ville ha henne for å komme inn i samfunnet igjen, starte på trening, gå på kino, teater, en tenker ikke at en kan gjøre det alene. Det er rart å tenke tilbake på i dag. Først gang jeg var på kino med [navn] måtte jeg gå ut, det ble for ubehagelig. Jeg var blitt rusfri, ubehagelig, ingen ting å roe meg ned på. Sjenert. Følelsene så store. Det ble rart og skummelt. Du skal jo bli kjent med en ny person. Du vet ikke hvordan mentor vil du skal være. Som rusmisbruker er du som en kameleon, for å passe inn alle steder. Som rusfri må du stå opp for deg selv.

Disse funnene stemmer også godt overens med hva en fant i Mydland og Kvanneid (2019). Vår data er tydelige på at likemannstjenesten er et tilbud som har gitt svært gode resultater og forhindre tilbakefall for flere av dem som har fått lov å delta i tiltaket. Noe som illustrerer hvilken betydning dette tiltaket har hatt for deltakerne er svarene vi får på spørsmålet om noe kunne vært bedre – da pekes det på at ordningen burde ha vært utvidet slik at flere kan få den hjelpen som de har fått.

Oppfølgingen av og samhandlingen med likemann

I dette avsnittet vil vi se nærmere på hvordan oppfølgingen fra likemann har vært, og hvordan samhandlingen mellom deltaker og likemann kan være i denne tjenesten. Hva vil eksempelvis være en situasjon hvor likemann har hatt stor betydning, hvor likemann har vært en «game-changer»? Koronapandemien har preget mye av den perioden som har gått og det har i noen, men varierende grad, også satt sitt spor på hvor utstrakt kontakten mellom deltaker og likemann har vært.

Det første spørsmålet vi stilte var i hvilke situasjoner de benytter seg av/tar kontakt med likemann. Fellesnevneren blant våre intervjupersoner er behovet for sosial trening, og «å komme seg ut». Deltakelse i det ordinære hverdagslivet har ikke disse personene god trening i lenger. En av dem forteller: «... *Planen var å bruke ham i møte med det offentlige. Jeg har slitt med sosial angst, panikkangst. Så det har blitt mest av sosial trening. Komme seg ut*». Men situasjonene likemann går inn i er mange, og kontakten mellom likemann og deltaker kan ofte være helt tilfeldig og veldig varierende. Noen legger en fast møttestruktur i starten, men etter hvert løses dette mer opp når behovene for en stram struktur ikke lenger er like sterk. Basert på tilbakemeldingene vi får i intervjuene har likemann flere roller: (1) Støttespiller i møte med offentlige tjenester, (2) Fortrolig samtalepartner, (3) Aktivator og nettverksbygger, og (4) Krise-håndterer.

Støttespiller i møte med offentlige tjenester

Som nevnt over benyttes likemann av deltakerne i møte med andre tjenester, som NAV, det kommunale boligkontoret, behandlingsinstitusjon og ansvarsgruppemøtene, for å nevne noen. Fordelen med dette, slik det beskrives av deltakerne, er at en tredjeperson bidrar til en litt annen dynamikk i møtene, hvor deltakerne opplever at de offentlige

tjenestemennene ofte er mer positivt innstilte til deres forespørsel og sak når en likemann er til stede. Likemann støtter også ofte opp om deltaker og kjenner til deres behov. En av intervjupersonene beskriver hennes utfordringer med NAV, og betydningen av den hjelpen hun i den forbindelse har fått av likemann, slik: *«Det er jo at hun har pushet på ting, hvis ting har trukket ut i tid. Hvis det er noe med NAV og slike ting. NAV er utilgjengelige, vanskelige å få tak i. ... Ting blir mer digitalisert. Det vanskeliggjør mye. Da er det veldig greit å ha en mentor»*. Flere peker på at likemann kunne ha en enda større rolle inn mot ulike offentlige tjenester og institusjoner. Det pekes blant annet på at en slik tjeneste egentlig kunne komme mer på banen allerede når folk er i behandling, ikke minst for at noen skal stå klar til å ta deg imot ved endt behandling, en du er blitt trygg på. Disse personene har ofte lite eller ingen tillit til systemet, og en likemann med erfaringskompetanse kan ha lettere for å få tillit fordi en forstår livet i rus på en bedre måte. Likevel kan det ta tid før tillit skapes, og i teorien er dette i seg selv et selvstendig argument for en tidligere kobling mellom deltaker og likemann.

Fortrolig samtalepartner

Men likemann er ikke bare en støttespiller i møte med offentlige tjenester, de er også ofte en fortrolig samtalepartner og rådgiver. Ofte kan det handle om å håndtere livet som rusfri, med de følelsesmessige utfordringene det kan gi. En av deltakerne mente at akkurat dette bidraget var ekstra viktig for henne. Hun sier:

Hun lærte meg at det er lov å være sårbar, bli sliten. Vi bruker ennå hverandre til å snakke om de vanskelige hverdagslige tingene. ... Jeg lærte å ta kontakt med henne når det stormet som verst. I starten sa hun «hvorfor ringte du ikke», kanskje var det flaut. Jeg måtte lære meg å ta kontakt med henne.

En annen av deltakerne er inne på det samme og understreker det flertallet av våre intervjupersoner mener. Han forteller at en ofte går en tur eller på en aktivitet, men at det aller mest handler om å prate litt.

Aktivator og nettverksbygger

Den tredje rollen som likemann knyttes til er en aktivator og nettverksbygger. Disse to situatene illustrerer dette godt: *«Jeg brukte henne til å komme ut av huset. Trening, teater, vi spiste ute»* og *«Nei, det er hvis jeg sliter litt, hvis jeg kjeder meg en dag. Så ringer jeg han og spør om han vil være med å spille frisbee-golf, eller gå på kino eller gå å spise noe. Så tar vi en prat da. ... Det er en jævla bra fyr*. I tillegg til aktivitetene og samtalene, som er viktige i seg selv, synes det at flere av likemennene også åpner andre private nettverk for deltakeren – et nettverk av personer uten rus. I enkelte tilfeller inviteres deltaker inn i likemanns egne nettverk. For et liv uten rus vil slike nettverk kunne være avgjørende, ikke minst den dagen de ikke lenger har en likemann knyttet til seg og skal klare seg selv. For mange likemenn vil dette også være en måte for dem selv å utvide eget nettverk.

Krisehåndterer

Et liv i rus er sjeldent et liv uten kriser, av ulike slag. Våre data forteller oss at likemannstjenesten også håndterer private kriser. Dette sitatet illustrerer at slike situasjoner ofte sprenger alle rammer når det gjelder tid og sted og arbeidslivets avtaleverk, at likemann i krisesituasjoner kan være en «game-changer» og at det hadde vært vanskelig å få tilsvarende hjelp så raskt uten en likemann tilgjengelig. Når kontakt og tillit er etablert mellom likemann og deltaker, kan likemann fungere som en lavterskel kontakt og venn når andre tjenester er stengt:

Jeg gikk igjennom en krise på juleaften Sto uten noen ting. Alt var stengt. Kunne ikke ringe til psykolog eller ruskonsulent. Da var hun der. Første juledag var det henne som ringte meg. Fikk snakke. Håndtering. Diskutere vanskelig ting. Hun kan relatere seg. Hun sier at det bare er å ta kontakt, hun ringer opp.

En annen deltaker er opptatt av at likemann har forhindret tilbakefall til rus:

«Det har betydd at jeg ikke har falt tilbake igjen. Så det er det som har hjulpet meg. ... det er jo når jeg virkelig har kjent på at jeg har lyst å falle tilbake, så har han hjulpet. Da har jeg ringt han, vi har truffes og tatt en prat».

Over har vi sett at rollene til likemann er mange, kanskje flere enn vi har klart å fange opp. Mye relaterer seg til det sosiale, det å håndtere et vanlig liv, en ordinær hverdag uten rus. Det synes å handle mye om å være et medmenneske som har de samme erfaringene. Deltakerne er samstemte i at likemann er en god rollemodell og noe å strekke seg etter. Men noen går lengre og blir en venn for livet. En forteller: «Vi spiller en del golf sammen. Det er jo bare en 10 prosent jobb, men vi har vært mye mer sammen, opp til 15 timer i uka». Det kan en ikke forvente av en likemann. Men alt dette som en likemann befatter seg med er uansett langt fra hva en kommunal ruskonsulent har mulighet og ressurser til.

Medvirkning og fleksibel tjeneste

Ut fra det som er sagt over får vi en bedre forståelse av hvordan samarbeidet mellom deltaker og likemann fungerer, men vi lurer likevel på hvilken medvirkning deltakerne har i egen oppfølging. Vi finner stor grad av medvirkning, og at det varierer hvem som tar mest initiativ, i hvert fall om en ser bort fra den første oppstarten, som her: «Det har vært medvirkning. Vi avtaler jevnlig. Men hun kommer også med forslag» og «Kontakten har gått mye begge veier. Men dette kan være individuelt. Men jeg ville involvere han i mest mulig. Han kunne ha perspektiver på ting jeg ikke så selv. Det var nyttig. Han hadde jo erfaring». Men ingen av deltakerne er like, og i hvor stor grad de samhandler med likemann avhenger også av hvor de står i sin behandling/tilfriskning/recovery. Enkelte er rusfrie og har kommet i arbeid, da er kanskje ikke tiden for å pleie kontakten med likemann like stor, og kanskje er ikke behovet for det til stede heller:

Vet ikke hvordan vi samarbeider. Jeg tar vanligvis ikke kontakt, jeg venter til hun sender melding til meg. ... er ikke veldig kontaktsøkende. Bare å kunne snakke med noen betydde mye i starten. Kom meg ut av huset. Hjalp mye på det mentale. Nå som jeg har jobb og er opptatt hele tiden, har jeg nesten lyst å si det. Men vil heller ikke bryte all kontakt.

Et annet eksempel: «Jeg har merket nå som jeg har dårligere tid, at jeg ikke har tid til å møte mentoren min. Har fått jobb, så det sosiale batteriet renner ut». Vi har også sett at flere av deltakerne har fått en veldig sterk relasjon til sin likemann, i flere tilfeller som venner. Og i det ligger gode relasjoner, og en gjensidig åpenhet, men også noen utfordringer som må balanseres. To av deltakerne reflekterer over dette:

Føler vi er tette. Men hun distanserer seg litt. Det er jo jobben hennes. Det er ikke så mye tid. Det som har vært greit, er at jeg har hatt mye styr i livet. Da har hun vært der. Da har jeg kunne snakke med henne. Hun er helt utenforstående og kjenner ikke miljøet.

En annen forteller: «Vi var kommet til et punkt der det var vanskelig å være mentor og bruker, vi var blitt venner. Vi har vært veldig ærlige med hverandre og det å sette en klar grense begge veier». Styrken eller omdreiningspunktet i relasjonen mellom deltaker og likemann synes å ligge i erfaringskompetansen som gjør at dialogen kan ligge på et annet nivå enn mellom to mennesker som ikke har samme erfaringer. En av deltakerne sier:

De som kun har teoretisk utdanning vet egentlig ikke hva det dreier seg om å ha sosial angst, å ruse seg, hvordan miljøet er. Psykologene gir meg ofte sånne tekstbok-svar. Jeg tenker at «du kan aldri hatt angst». Angst er så overveldende at det overskyer alt. Du vet hva som er bra for deg, men det er vanskelig likevel. Når noen har kompetansen selv, blir dialogen mye bedre.

Fra en av de andre intervjupersonene:

Under behandlingen fikk jeg også mest ut av å snakke med de andre innlagte, uten de ansatte til stede. Forståelsen blir annerledes. De vet hvor mye det krever å starte på start. Du må slette alt fra ditt gamle miljø. Du må plutselig snakke om vanlige ting, snu hode rundt å snakke og leve på nytt.

Tidligere brukere som er blitt rusfrie benyttes som likemenn, det synes å være en «game-changer» inspirasjons- og motivasjonsmessig. En likemann, i kraft av sin egen erfaringskompetanse, vil også kunne fange opp signaler som en fagperson ikke nødvendigvis ser som tegn på tilbakefall og rus. En likemann vil også kunne møte dette på en annen måte, uten fordommer og eventuelle sanksjoner (slik som offentlige aktører

eller pårørende kan gjøre det). En av deltakerne legger også vekt på at relasjonen er mer uformell, og sier: «*Alt blir heller ikke dokumentert. Trenger ikke være redd for konsekvenser. Hadde jeg hatt en sprekk, og hadde hatt barn, ville barnevernet kommet rett inn. Mange lar være å si ting til det vanlige apparatet. Til slutt går det ut over ungene*».

Samarbeid og kommunikasjon med A-larm og kommune

Det var viktig for oss å be deltakerne beskrive samarbeidet de hadde hatt med prosjektkoordinator i A-larm og hvordan de hadde benyttet seg av tilbudet. Prosjektkoordinator er godt likt og beskrives som flink, systematisk, til stede og klar i talen. Det varierer hvor mye kontakt deltakerne har hatt med prosjektkoordinator. Noen beskriver at han har tatt kontakt med jevne mellomrom for å spørre om de er fornøyde med oppfølgingen. Enkelte kan selv ta kontakt om noe mangler. Andre beskriver at de ikke har hatt så mye med ham å gjøre. Generelt sett beskrives det at prosjektkoordinator er opptatt av hvordan ting går og om noe kan gjøres annerledes eller forbedres. Hans oppfølging og dialog med likemennene gjør at han kjenner til forholdet mellom deltaker og likemann også fra den andre siden. Koordinator kan også delta på ansvarsgruppemøter i tillegg til eller som stedfortreder for likemann. Der deltar ofte ruskonsulent, behandler i LAR, og/eller andre aktuelle samarbeidspartnere. Da får han høre hvilken behandling deltakerne har og om deres fremgang, samt en ansvars- og oppgavefordeling mellom de deltakende partene. Det gir i seg selv et innblikk i hvordan det fungerer.

Blant deltakerne er det bare noen få som beskriver andre tilbud i A-larm som de har benyttet/benyttet seg av. Det som nevnes er deltakelse i turgruppe («Turgruppe» eller «Aktivitetskarusellen»), middag med teaterbesøk, «Kaffepraten» og øvrige selvhjelpstilbud. Disse deltakerne opplever her et fellesskap som en kan benytte i tillegg til eller som del av likemannstjenesten. En sier: «... *Eller så ringer han og sier «det er sånn middag på A-larm og teater etterpå, vil du være med på det? Så ringer han og spør om jeg skal være med på turgruppe hver lørdag. Ja så det er opp til meg da.*» En annen deltaker beskriver likemannstjenesten og tilbudet i A-larm slik: «*Mentortjenesten i A-larm er genial. Det er jo et fellesskap, som en kan benytte. ... Da jeg fikk [navn] som mentor startet jeg å gå på A-larm etter ett års tid. Jeg ville jo inn i A-larm fellesskapet, men det tok ett år før jeg turte.*» Deltakeren som sier disse ordene, underbygger dette videre med at det hun tror er viktig i A-larm er at de ser hvem som arbeider tøft med seg selv, og at det hun fikk i A-larm var noen som sto ved siden av henne på denne veien. De øvrige tilbudene og fellesskapet i A-larm er også noe deltakerne fritt kan benytte også etter endt oppfølging fra en likemann.

Deltakerne har altså en likemann i tillegg til øvrige kommunale tjenester og oppfølging fra det offentlige. Dette understøttes av ruskonsulentene i kommunene. Likemannstjenesten er, og skal være, et supplement til de kommunale tjenestene. Det er viktig både i forhold

til behandling/tilfriskning/recovery for deltakerne, men også for at likemannen skal ha noe å støtte seg til og ikke bli alene med ansvaret for deltakerens utvikling. Det er en felles forståelse i kommunene at deltakerne trenger begge deler, men at likemannstjenesten gir noe unikt i tillegg som er av stor verdi for deltakerne.

Noen avsluttende kommentarer

Hvor står disse deltakerne nå? Tre er i dag rusfrie, i jobb og partnerskap, og lever tilnærmet normale liv. De andre står i positive løp og har en stor fremtidsstro. Samtlige har større tro på at det nå går veien mot varig rusfrihet enn i tidligere forsøk de har hatt. Hva er virkemidlene som fungerer så godt? Likemannstjenesten gir på den ene siden en fleksibilitet som går ut over noen oppsatte rammer som de kommunale tjenestene må forholde seg til, som kontortid, den profesjonelle rollen, økonomi og dokumentasjon. Likemann er tettere på og kan blir mer som en venn – en som alltid vil lete om noe skulle gå helt galt. I det ligger det også ett ekstra sikkerhetsnett, en trygghet som ikke kan måles. Likemann vet hva dette er og dreier seg om. De har gått foran og er derfor inspiratorer for de som kommer bak. De bidrar med samtaler, sosiale aktiviteter og hjelper deltakerne med å bygge sine nettverk. Disse nettverkene er viktige for personer som har levd lenge i og med rus. Å leve det ordinære hverdagslivet synes å være/ha vært en glemt kunnskap blant deltakerne og disse veiene må gås opp på nytt. Her bli likemann beskrevet som en «game-changer».

4. Samarbeidsmodellen – utvikling, rolleavklaring og informasjonsflyt

Om samarbeidsmodellen

En likemann deler sine erfaringer og skal på bakgrunn av sin erfaringskompetanse bidra som en støtteperson. Likepersonarbeid kan ta ulike former, som selvhjelpsgrupper, samtaler og likepersonoppfølging, og er hyppig benyttet innen rus og psykisk helsearbeid (Sjåfjell & Myhra, 2015). Likemannsarbeid har lange tradisjoner innenfor ulike brukergrupper og organisasjoner, og er på rusfeltet blant annet kjent fra Anonyme Alkoholikere og Anonyme Narkomane, der frivillige benytter likemannstilnærings inn i selvhjelpsgrupper og sponsoroppfølging.

Likemannsoppfølgingen i prosjektene vi her omtaler er organisert noe annerledes, blant annet ved at hver likemann får en 10 prosent stilling for hver deltaker de følger opp. I tillegg til å få en arbeidskontrakt og alt det medfølger, skal alle likemennene i A-larm gjennom en opplæring som skal gjøre dem bedre rustet for jobben som likemann. Likemannskurset i A-larm har en varighet på tre dager og retter søkelyset mot ulike muligheter og utfordringer man kan møte i arbeidet, hvordan likemennene kan benytte deres erfaringskompetanse, kunnskap om rettigheter og offentlige systemer, samt refleksjoner rundt egen rolle i deltakernes rusoppfølging. Kurset arrangeres av prosjektkoordinatorene, noe som gir dem en mulighet til å bli bedre kjent med likemennene, og er dermed bedre rustet til å «matche» deltakere og likemenn på bakgrunn av deres erfaringer og ønsker.

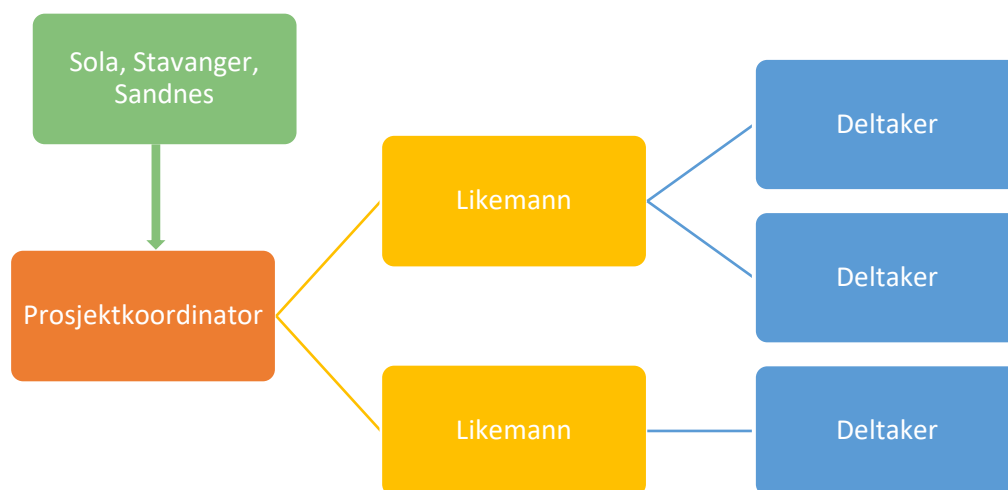
Slik som likemann skal være tilgjengelig for deltaker, skal også koordinator være tilgjengelig for likemann, i form av kontinuerlig veiledning og oppfølging. Koordinator og likemann har et tett samarbeid og skal ha kontakt minst en gang per uke. Behov for veiledning vil variere blant annet ut fra deltaker og likemanns erfaringer, utfordringer og målsetninger, og hvor lenge likemannen har hatt rollen. Koordinator arrangerer også felles veiledning for likemennene en gang i måneden, hvor likemennene kan utveksle erfaringer og ta opp aktuelle temaer eller utfordringer de står i.

Prosjektkoordinatorene har en sentral rolle i prosjektene og jobber med kontinuerlig veiledning av likemennene, rapporteringsarbeid, rekruttering av deltakere og likemann, arrangerer oppstart- og evalueringsmøter, samtidig som de jobber inn mot ulike tjenester, instanser og behandlingsinstitusjoner. Koordinator tar også jevnlig kontakt med deltakerne i prosjektet for å kvalitetssikre tjenesten.

Representanter fra de tre kommunenes psykisk helse og rustjenester fungerer som

rekrutteringskanaler inn til tjenesten. De tre kommunale representantene i prosjektgruppen spiller inn forslag om potensielle deltakere til koordinator, og i samspill mellom prosjektkoordinator og de kommunale representantene tas det deretter en vurdering på om vedkommende skal tilbys tjenesten. Vurderingen gjøres blant annet med bakgrunn i deltakers behov og ønsker og hvorvidt det finnes ledig plass i prosjektet og ledig likemann som kan «matches» med deltakeren.

Kommunale representanter kan også melde om behov for likemann for sine brukere, hvorpå dette vurderes i samarbeid med koordinator. Koordinator kobler deretter likemann og deltaker:

Utviklingen i bruk av likemann

Vi var interesserte i å få vite hvor mange som har hatt en likemann i perioden før og etter utvidelsen av tilbudet – fra kun å omfatte Stavanger kommune, til å omfatte de tre kommunene, Stavanger, Sola og Sandnes. Vi har hentet inn statistikk fra A-larm fra 2016 og frem til i dag. 2018 var siste prosjektår for likemannsprosjektet i samarbeid med Stavanger kommune, og samme år startet man å berede grunnen for likemannstjenesten som et samarbeid med Stavanger kommune, Sola kommune og Sandnes kommune³. Sistnevnte prosjektsamarbeid mellom de tre kommunene startet i praksis i 2019. Prosjektets hovedinnhold foregikk derfor i 2019 og 2020, og så ble aktivitetene videreført også i 2021, blant annet fordi Covid-19 restriksjoner skapte utfordringer for det opprinnelige prosjektforløpet. A-larm melder at det er lite dokumentasjon på aktiviteten i prosjektet før 2018, men vi har fått følgende oversikt:

³ Siden sistnevnte prosjekt ikke kom skikkelig i gang før i 2019 har vi til dette formålet skrevet at prosjektperioden er 2019-2021. Året 2018 ble brukt til å berede grunnlaget for en videreføring.

- 1) Åtte deltakere fra 2016–(????) avsluttet, Stavanger kommune.⁴
- 2) Fem deltakere fra 2016–2018 avsluttet, Stavanger kommune.⁵
- 3) 19 deltakere fra 2018–2021 avsluttet. Av disse er fem deltakere fra Sola kommune, tre fra Sandnes kommune og 11 fra Stavanger kommune.

Seks deltakere fra 2020 er enda aktive, hvorav to av deltakerne er fra Sola kommune, en fra Sandnes og tre fra Stavanger. Oppsummert har det vært 38 forskjellige forløp i likemannstjenesten, fordelt på 36 forskjellige deltakere⁶. Disse tallene gir en god oversikt over aktivitetsnivået i dette tilbudet og det synes som at vi kan konkludere med at volumet har økt noe etter at man utvidet prosjektet til å omfatte hele tre kommuner. Relevant i denne sammenheng er at kommunene melder at de hadde hatt enda flere kandidater til dette tilbudet om kapasiteten hadde vært større. En forteller: *«Vi kunne ønsket å ha inne flere. Vi har hatt møter med A-larm vedrørende to til tre personer, men hvor vi har fått inn en. Vi kunne hatt mange flere inne om kapasiteten var høyere»* og utdyper med å si: *«[navn kommune] har vært litt heldige hvis en ser til innbyggertallet, kanskje litt urettferdig, men vi har vært veldig proaktive. Skulle gjerne hatt enda lavere terskel for å melde på folk»*.

Det var førende at A-larm tok grep for å få inn deltakere fra Sola kommune og Sandnes kommune ved utvidelsen. Likevel er det ingen av våre kommunale intervjupersoner som klager på fordelingen av deltakere mellom kommunene, og det fremgår heller ikke av møtereferatene fra prosjektgruppemøtene. Dersom det finnes en riktig fordeling er det ingen som tar til orde for den. En forteller: *«Opplever at den fordelingen har vært fin. Men det er nok vanskeligere enn en tenker over. Jeg mener at koordinator har vært bevisst på å få inn Sandnes og Sola og stoppet opp Stavanger en periode»*.

A-larm understreker også at det kan være krevende å ha en definert splitt mellom kommunene da likemann og deltaker skal matches blant annet i forhold til kjønn og alder. Siden en ikke har et ubegrenset antall likemenn, og vektlegger tungt en god match, kan en ikke alltid imøtekomme alle som er aktuelle for en likemann.

Deltakerstatistikk

Prosjektkoordinator har også registrert noe statistikk over deltakerne i prosjektet i løpet av prosjektperioden, blant annet knyttet til kjønn, alder og antall koblinger mellom likemenn og deltakere. Ut fra denne statistikken ser vi at kjønnsfordelingen blant deltakerne i prosjektet har endret seg noe gjennom prosjektperioden. Det var ni menn og fem kvinner som deltok i 2019, mens det i 2021 var elleve menn og fire kvinner. I 2019 var

⁴ Vi mangler dato for avslutning for åtte deltakere fra 2016.

⁵ De deltakerne som var igjen ved årsslutt i det første prosjektet fra 2016-2018, ble overført det nye prosjektet.

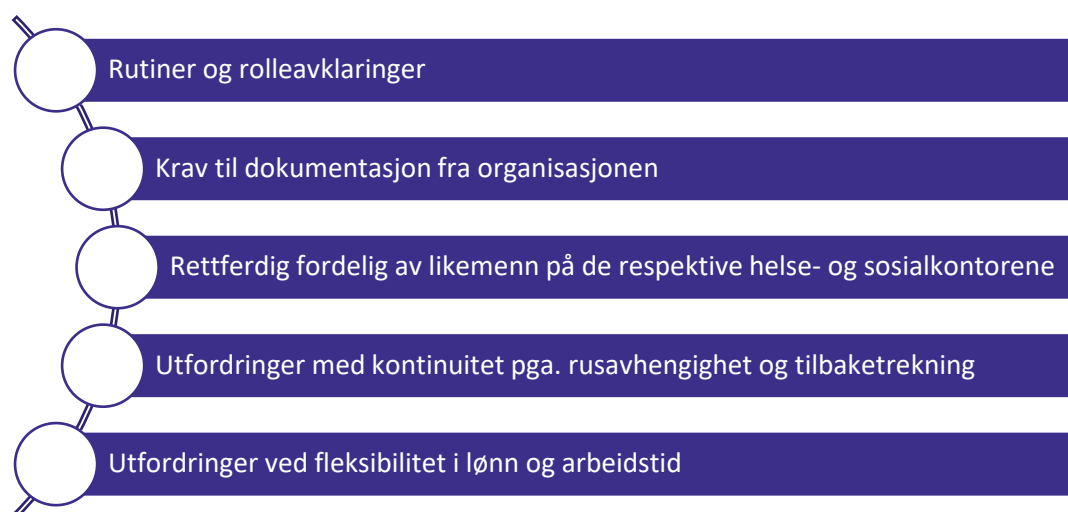
⁶ To av deltakerne har hatt to forløp (to forskjellige likemenn).

det i alt 14 personer som fikk oppfølging av en likemann, mens det var 20 i 2020 og 15 i 2021. Fra uke 14 i 2019 til slutten av 2021 registrerte også A-larm antall kontaktpunkter og hvilken type kontakt det hadde vært mellom likemenn og deltakere. I gjennomsnitt ble det registrert i overkant av 15 kontaktpunkter per uke i løpet av perioden. Ut fra rapportene fra koordinator varierer det i stor grad hvor mange kontaktpunkter hvert likemann-deltaker-par har. I perioder hvor deltaker har store hjelpebehov vil kontakten naturlig nok være hyppigere, mens i andre perioder vil kontakten være mer sporadisk, eksempelvis dersom deltaker er innlagt på et behandlingsopphold. Det var også noe økning i bruk av telefon og sosiale medier i enkelte perioder, noe som sannsynligvis delvis kan tilskrives endringer i smittevernsrestriksjoner de siste årene. Gjennom prosjektperioden bestod kontakten mellom likemann og deltaker i hovedsak av telefonsamtaler eller SMS, kontakt gjennom sosiale medier, fysiske møter, eller kontakt i forbindelse med samarbeidsmøter med ulike aktører. Dette bidrar til å understøtte variasjonen i likemennenes arbeidsoppgaver og at de er til stede i ulike deler av deltakers liv.

Rolleavklaring, informasjon og forankring

Anbefalinger til styrking av modellen i rapporten fra Mydland og Kvanneid (2019)

Mydland og Kvanneid peker i sin rapport på enkelte utfordringer og forbedringsområder i daværende modell. På tross av stor grad av tilfredshet med tjenesten fra de ulike aktørene i prosjektet, fra deltaker til tjenesteutøver i kommunen, ble det gjennom deres datainnsamling konkludert med følgende punkter til forbedring og videreutvikling av tjenesten:

Mydland og Kvanneid (2019) pekte på forbedringspunkter (se over) i det første prosjektet. Det ble påpekt behov for klarere rolleavklaring, bedre informasjonsflyt mellom A-larm og kommunene, og kommunene og likemennene, og til sist, en sterkere forankring av tilbudet internt i kommunens rusarbeid. For å svare på om en har klart å imøtekomme

disse samarbeidsutfordringene i siste prosjektperiode, og har kommet lenger i en profesjonalisering av modellen, har vi intervjuet prosjektkoordinator og to av kommunenes ruskonsulenter. Vi har også basert oss på en gjennomgang av referatene fra alle prosjektgruppemøtene siste året.

Rutiner og rolleavklaringer

Etter tilbakemelding fra helse- og sosialkontorene i det foregående prosjektet var det behov for tydeligere avklaringer knyttet til rutiner og roller i prosjektet.

Tilbakemeldingene vi får gjennom datainnsamlingen er at det har vært lagt en struktur på rutiner og roller fra starten i prosjektet. I løpet av tiden som har gått i prosjektet er denne strukturen blitt innarbeidet, og i noen grad konkretisert nærmere, i enkelte av kommunene. Fra A-larm er rollene definerte, og forløpet starter med at kommunene melder inn potensielle deltakere. Deretter holdes et informasjonsmøte med ruskonsulent, eventuelt kontaktperson/representant fra kommunen som meldte inn den potensielle deltakeren. A-larm får kjennskap til hvem deltakeren er og hva kan de bidra med. Om det er kapasitet blant likemennene og en har en god match, settes det opp et koblingsmøte hvor alle parter er til stede. Det meldes fra to av kommunene at rutiner og rollene er avklarte. Der hvor det tidligere har vært uklarheter i forhold til rekruttering og oppfølging i en av kommunene, så er dette blitt definert og klargjort. I den største kommunen Stavanger er helse- og velferdskontorene (tidligere helse- og sosialkontorene) delt inn i forhold til bydeler. I arbeidsgruppen i prosjektet har det derimot kun vært med en representanter fra ett av kontorene, noe som betyr en større vilkårlighet i samhandlingen med de andre bydelene, og som videre svekker forankring og inkludering. Samlet sett er likevel tilbakemeldingene at det er lite å utsette på hvordan samarbeidet fungerer nå, med tanke på rutiner og rolleavklaringer.

I det foregående prosjektet ble det også ytret et behov for å kunne diskutere aktuelle deltakere internt med kollegaer i helse- og sosialkontorene før en avgjørelse om likemannsoppfølging tas. I dette prosjektet er de kommunale representantene blitt oppfordret til å gjøre en vurdering i egen organisasjon og deretter melde inn aktuelle kandidater til likemannstjenesten. En av utfordringene som har blitt vektlagt knyttet til dette, er at det i større kommuner kan være utfordrende å gjøre tilbudet kjent for alle aktuelle parter i kommunene, samt å holde dette på agendaen blant andre tilbud til målgruppen. Dette momentet kan også sees i sammenheng med punktet under om *Rettferdig fordeling av likemenn på de respektive psykisk helse og rustjenestene.*

Rapportering og dokumentasjon

I prosjektet «Likemannstjeneste i Stavanger» kommer det frem at helse- og sosialkontorene ønsket ytterligere skriftlig dokumentasjon fra koordinator i A-larm, både underveis og i form av en sluttrapport når en likemann avslutter sitt engasjement med en deltaker. Allerede i løpet av forrige prosjektperiode hadde A-larm utarbeidet en ny

rapporteringspraksis som har blitt iverksatt i prosjektet som denne rapporten omhandler. Prosjektkoordinator forteller at det er kommet større krav enn tidligere til både koordineringsrollen og likemennene, til rapportering i organisasjonen. Han forteller:

Vi har opprettet en Excel-versjon hvor mentorene rapporterer inn hver uke. Hvilke kontakter de har hatt, også uopnådde kontakter. Ikke utnyttet potensiale helt ut, kan lage statistikker etc., men jeg kan følge med i hva mentorene gjør, og det legger grunnlag for samtale mellom meg og mentorene.

Videre forteller koordinator at likemennene hver måned lager en rapport som sendes til koordinator, og brukes som grunnlag for en rapport på alle samarbeidene. Videre får de kommunale representantene i arbeidsgruppa disse rapportene tilsendt. Denne praksisen har vært noe omdiskutert fra en likemanns ståsted. Tjenesten skal ha fokus på fleksibilitet, oppfølging og å skape tillit til deltakeren. Det har vært en bekymring i A-larm om at en rapportering ville utfordre dette, altså tilliten mellom likemann og deltaker. Frem til nå synes dette likevel å ha gått greit, og det pekes på at det å skape tillit først og fremst handler om kjemi mellom deltaker og likemann. Kommunene melder at de i dag får tilstrekkelig med informasjon og at det ligger på et greit nivå.

Basert på dataene synes det å være lite å utsette på informasjonsdelingen. Den er på et riktig nivå og fungerer godt. Når det gjelder forankringen internt i kommunene er det et løpende arbeid som aldri stopper. Disse sitatene illustrerer dette:

Jeg føler at jeg har forankret dette prosjektet i organisasjonen. Min virksomhetsleder er informert og har vært med på ett av møtene i hvert fall. I tillegg har jeg vært bevisst på å selge dette prosjektet internt. For min del kommer jeg langt med å sende fellesmail til alle i ROP-team, seksjon for mestring etc. Kan bare gjøre en påminning en gang iblant. Da kan de ta kontakt med meg.

I den grad en ikke er proaktiv nok handler det mest om kapasitet og manglende fokus, spesielt der hvor det er mange ansatte på området og en stor tiltaksvifte. Et lite innspill fra kommunene er ønsket om en informasjonsbrosjyre om likemannstjenesten som lett kan formidles, ikke minst internt i kommunene. Dette for å lette på arbeidet med å informere om og forankre tilbudet i hele organisasjonen.

Rettferdig fordeling av likemenn på de respektive psykisk helse og rustjenestene

En skjevfordeling av likemenn på helse- og sosialkontorene i Stavanger ble i det foregående prosjektet trukket frem som et område for forbedring. Ved oppstart av det nye prosjektet ble dette ytterligere utfordret ved at tilbudet nå også skulle tilbys til to nye kommuner, Sola og Sandnes.

Ut fra rapporteringer fra prosjektkoordinator og møtereferat kan vi se at fordelingen av likemenn på de tre kommunene har endret seg gjennom prosjektperioden. Vi ser at i begynnelsen var det flest deltakere fra Stavanger, men at det ble en mer jevn fordeling av

deltakere mellom kommunene utover i prosjektperioden. Dette har også vært adressert i samarbeidsmøter i prosjektgruppa, og det har vært et fokusområde som koordinator har jobbet med.

Utfordringer med kontinuitet på grunn av rusavhengighet og tilbaketrekning

Gjennom prosjektet det foregående prosjektet «Likemannstjeneste i Stavanger» fant man at en av utfordringene i tjenesten var at deltaker ikke alltid fulgte planen som var satt opp, og at enkelte deltakere trakk seg tilbake og derfor var vanskelig for likemann å få tak i og følge opp. Likemennene etterspør her virkemidler for å «hente deltaker tilbake igjen».

Tilbakefall og manglende oppfølging av behandlingsforløp er ofte en naturlig del av en recovery-prosess, og det kan derfor være utfordrende å legge til rette for dette. Likevel har det i dette prosjektet vært en økt bevissthet rundt kommunikasjonen mellom A-larm og psykisk helse og rustjenestene blant annet i form av jevnlig møter og lav terskel for å ta kontakt. Et tettere samarbeid og felles vurderinger blant annet i rekruttering av aktuelle deltakere har også lagt til rette for mer kontinuitet i tjenesten. Gjennom datamaterialet finner vi at det har vært et godt samarbeid mellom de kommunale representantene og prosjektkoordinator. Representanter fra kommunenes psykisk helse- og rustjenester opplever generelt et svært godt samarbeid med koordinator, og koordinatorrollen blir her trukket frem som sentralt for tjenesten.

A-larm har også de siste årene utarbeidet og videreutviklet nye rutiner for likemannstjenestene, blant annet ved at det lages en kontrakt mellom likemannstjenesten og deltaker ved oppstart. Kontrakten inneholder mål for tjenesten, samt avklaringer knyttet til taushetsplikt og informasjonsutveksling mellom ulike aktører. På oppstartsmøtet skal både deltaker og likemann gi innspill til hvordan de ønsker å samarbeide, og får dermed anledning til å sette noen spilleregler for hvordan oppfølgingen skal fungere. Eksempelvis ønsker noen deltakere at likemann oppsøker dem hjemme eller tar kontakt med pårørende dersom de ikke får kontakt med dem på telefon. Disse avklaringene har vist seg å være viktige for nettopp å skape kontinuitet og hindre at deltaker trekker seg tilbake og isolerer seg.

Utfordringer ved fleksibilitet i lønn og arbeidstid

Gjennom datainnsamlingen i dette prosjektet fant vi at fleksibiliteten i oppfølgingen av deltakerne var en av de store fordelene og noe av det som gjorde tjenesten unik sammenliknet med andre tjenester inn mot målgruppen. Dette er også i tråd med funn fra likende likepersontjenester fra A-larm i andre regioner, som viser at fleksibilitet i tjenestetilbudet gjorde seg særlig gjeldende blant annet under koronapandemien, da andre tilbud og sosiale arenaer falt bort (Sørly, Sivertsen & Mydland, 2021; Sivertsen & Mydland, 2021; Sivertsen, Sørly, Mydland & Ekberg, 2021).

I rapporten til Mydland og Kvanneid (2019) belyser de også en annen side ved fleksibiliteten i likemannstjenesten, som peker på at dette krever stor grad av fleksibilitet fra likemennene og skaper en usikkerhet i deres arbeidshverdag, både med tanke på lønn og arbeidstid. Det har derfor vært viktig for prosjektkoordinator å forberede både likemenn og deltakere på de rammene som gjelder for tjenesten, blant annet ved å informere om dette ved oppstart av tilbudet (koblingsmøte mellom deltaker og likemann), samt kontinuerlig oppfølging og veiledning av likemennene knyttet til å sette grenser i deres arbeid med deltakerne. Koordinator har en viktig rolle ovenfor likemennene i dette arbeidet. I et lignende likemannsprosjekt i Oslo fant man at fleksibiliteten i arbeidet til likemennene kunne gjøre det utfordrende å sette grenser, men at nettopp fleksibiliteten i arbeidet for noen var en forutsetning for at de kunne være i arbeid (Sørly, Sivertsen & Mydland, 2021; Sivertsen & Mydland, 2021; Sivertsen, Sørly, Mydland & Ekberg, 2021).

Usikkerhet knyttet til lønn og arbeidstid henger her også sammen med at koordinator og likemann er lønnet gjennom prosjektmidler, og at det dermed knyttes en usikkerhet til varigheten av tilbudet. En av forbedringstiltakene relatert til videreutvikling av dette prosjektet har dermed vært å jobbe mot en videreføring av tilbudet inn i ordinær drift, eller på annen måte knyttet opp mot mer forutsigbare ordninger fra det offentlige hjelpeapparatet. Dette har prosjektet (prosjektledelsen) så langt ikke lyktes med.

Oppsummert kan en si at samarbeidsmodellen er styrket og at den fungerer svært tilfredsstillende, forutsatt de ressursmessige rammer en til enhver tid har, og med en implisitt aksept og forståelse for at alle likemenn er ulike og løser de oppgavene de er satt til på en måte som kjennetegner dem.

Samarbeid med kommunene

I denne prosjektperioden (2019–2021) er samarbeidsflaten med kommunene utvidet. I den første prosjektperioden (2016–2018) var det et formalisert samarbeid med Stavanger kommune og omegn. Nå er samarbeidet formalisert også med Sola kommune og Sandnes kommune. I denne siste prosjektperioden er en ny prosjektgruppe etablert, og det holdes møter hver måned. I disse møtene deltar ruskonsulenter som jobber med rusmisbrukere i sin kommune, A-larm og i starten av prosjektet også NORCE. Etter hvert trakk forskningen seg ut for å prioritere datainnsamling i intervjuer, gjøre analysearbeid og skrive rapport fra prosjektet. Kommunene melder at de synes det fungerer godt, men at det kan være et forbedringspotensial knyttet til ruskonsulentenes oppfølging av likemann.

Prosjektkoordinator opplever at de som er i prosjektgruppa har vært tilgjengelige når det har vært nødvendig, men tror, som kommunene, at likemennene opplever varierende kvalitet knyttet til ruskonsulentens oppfølging når likemann er koblet på. Det kan stå på begge parter – likemennene om hvor vant de er med denne kontakten, og fra kommunenes side kan det handle om organisering, som for eksempel hvor mye miljøarbeid de har, fokus og kapasitet. Sola kommune og Sandnes kommune melder

begge om å ha mye miljøarbeid i sin kommune. Stavanger er en storkommune med flere saker per konsulent, noe om ikke gir samme handlingsrom for den enkelte ansatte. Uansett er det viktig at begge parter, ruskonsulentene og likemennene er «på», for det er ulike tilbud og kvaliteter knyttet til dem og hjelpebehovet er stort.

Samarbeid med andre tjenester/aktører

A-larm har ulike aktivitetstilbud til deltakerne, men følger også aktivt opp deltakere som ønsker å benytte aktivitetstilbud som andre ideelle organisasjoner tilbyr. Det er også et mål i seg selv at deltakere skal benytte ulike aktiviteter i lokalsamfunnet, og ikke primært lavterskelaktiviteter hos A-larm. Utover dette samarbeider ikke A-larm i særlig grad med andre ideelle aktører i regionen. Likemennene anbefales å arbeide inn mot de pårørende der det er aktuelt. A-larm har også gode erfaringer fra samhandlingen med behandlingstilbud og spesialisthelsetjenester. Behovet synes kanskje ikke så stort når deltakerne er innlagt, men det kan likevel være nyttig å danne en relasjon før utskrivningstidspunktet, slik at deltaker og likemann har hatt mulighet til å danne et tillitsforhold i forkant av utskrivelse, og at likemann er med i denne overgangen. I kommunene støttes en slik forståelse, men det pekes på at det ofte i praksis er forhold som vanskeliggjør dette, eksempelvis at en må utskrives før tiden som følger av en akutt ny innleggelse.

Noen avsluttende kommentarer

Vi har i dette kapittelet presentert modellen rundt samarbeidet som er bygd ut gjennom perioden 2019–2021. Tallene vi har samlet inn viser at totalt 36 personer med et betydelig rusproblem har fått hjelp av likemann på sin vei tilbake til et liv uten rus, og at antallet som har fått hjelp har vært økende fra første til andre prosjektperiode.

Prosjektstyringen i, og ledelsen av, dette prosjektet synes å ha funnet en meget fin form. Det synes at overgangen fra å betjene en kommune til tre kommuner har gått overraskende bra, uten store voksesmerter. Rutiner, rolleavklaring, informasjonsdeling og dokumentasjon har i løpet av prosjektperioden 2019–2021 funnet en god balanse.

En har imøtekommet de påpekninger til forbedringer som ble presentert i Mydland og Kvanneid (2019). Det er ingen selvfølge og fortjener honnør. Det betyr at samarbeidsmodellen er videreutviklet og styrket til et nivå som er hensiktsmessig for det formålet den skal tjene. Det fortjener også honnør at tilbudet har vært oppe gjennom en tid med koronapandemi, det vil si en tid hvor mange andre tilbud til svakere grupper har vært stengt ned.

5. Konklusjoner og anbefalinger

Dette samarbeidsprosjektet, det andre i rekken, har hatt mål om å styrke ettervernstilbudet i rusomsorgen. Vi har, for å dokumentere samarbeidet, definert tre hovedproblemstillinger som vi skal tilnærme oss i dette avsluttende avsnittet. I tillegg skal vi komme inn på prosjektstyringen, og komme med noen anbefalinger for veien videre.

A-larms likemannstjeneste i Stavanger kommune, Sola kommune og Sandnes kommune, slik det er etablert og utviklet gjennom flere år, er et unikt og viktig tilbud. Likemannstjenesten bidrar til, ved siden av det kommunale tilbudet, et mer helhetlig, sammenhengende og fleksibelt tilbud på veien mot målet om varig rusfrihet og økte muligheter for deltakelse på samfunnets ulike arenaer. Det er egentlig dette det handler om – å få en ny sjanse til å leve gode liv uten rus. En sjanse med større sannsynlighet for å lykkes.

Deltakernes stemmer underbygger at likemannsprosjektet har lyktes i å nå sine målsettinger om å hjelpe flere i sin behandling/tilfriskning/recovery fra rusavhengighet. Deltakerne som har hatt likemann skryter av tiltaket og den hjelpen det har gitt dem. Det har betydd veldig mye for dem, men for alle på ulik måte. De har med likemannstjenesten, og tilbudet generelt fra A-larm, fått en bedre mulighet til å lykkes fordi en likemann bidrar til en oppfølging som er tilpasset dem og ikke visa versa, altså at de i mindre grad må tilpasse seg et fast system. Det er et tilbud som gir støtte til sosiale aktiviteter, til å bygge egne rusfrie sosiale nettverk, til å håndtere et vanlig liv, og leve en «ordinær» hverdag uten rus. Basert på våre intervjuer med deltakerne sitter vi igjen med en klar forståelse av at likemannstjenesten på flere punkt skiller seg fra andre etterverntiltak som tilbys. Likemannstjenesten ivaretar en stor fleksibilitet. En er tettere på i alle hverdagslivets faser og på ulike arenaer enn hva et tilbud i regi av offentlig sektor kan tilby. Likemannen har en erfaringsbasert kompetanse, er en god rollemodell og noe å strekke seg etter. Men noen går også lengre enn det, og blir en venn for livet.

Basert på uttalelsene som blir gitt av deltakere som i dag er rusfrie, eller er på god vei til å bli det, og som har hatt likemann, har dette etterverntiltaket til A-larm vært avgjørende for at de kunne bli aktive i samfunnet, i jobb, i partnerskap. Det er for tidlig å vite noe om hvordan disse personene vil klare seg på lengre sikt, om de står sterkt nok til å redusere/forhindrer tilbakefall til rus. Fortellingene vi fikk høre vitner likevel om at mange har hatt mislykkede forsøk tidligere, og at det var nå, med en likemann ved sin side, at de klarte å ta de nødvendige grepene som skulle til for å bli rusfri. Forslag til videre forskning kan derfor være å følge opp disse deltakerne på et senere tidspunkt, eller initiere nye forskningsprosjekter med enda lengre tidshorisonter. Altså prosjekter som kan følge deltakere over lengre tid, fra de inkluderes i en likemannstjeneste, og videre utvikling over flere år.

Tall vi har innhentet fra A-larms eget register viser at 36 personer har deltatt i likemannstjenesten i Stavanger kommune, og senere også i Sola kommune og Sandnes kommune, siden tilbudet startet i 2016. I tillegg vises det at kapasiteten har økt markant utover i prosjektperiode to, til tross for koronapandemien. Det synes som tilbudet er godt implementert i de kommunene som allerede har et utstrakt miljøarbeid, mens det er noe mer utfordrende i storbyen Stavanger, hvor hver ruskonsulent har svært mange på listen.

Det synes fortsatt å være noe mangelfull forankring i enkelte av kommunene, og at det derfor kan være lurt å vurdere noen enkle tiltak for å gjøre tilbudet kjent også inn i de større kommunale organisasjonene. Videre er det viktig at det holdes søkelys på at likemann ikke skal være en erstatning for det kommunale tjenestetilbudet, men derimot ett supplement, slik at kommunene ikke blir tilbakeklente i en hektisk hverdag med mange oppgaver og et spredt fokus. Tilbakemeldingene fra kommunene er imidlertid svært positive til dette samarbeidet og betydningen av likemann som et supplement til deres tjenester. Samarbeidet og informasjonsutvekslingen har fungert godt mellom A-larm og de tre deltakende kommunene i andre prosjektperiode, men det må kontinuerlig fokuseres på å informere om tiltaket internt i kommunene, og i kommunenes psykisk helse- og rustjenester. Det kan også se ut til at det mangler en del på dialogen mellom likemann og kommunene, noe som sannsynligvis henger på alle parter, og handler mer om en bevissthet på at ansvaret er delt og at det er begrenset med tilgjengelig tid for partene som inngår.

Vi har som forskere også vært del av samarbeidet om å utvikle og tilby en likemannstjeneste. Vår rolle har vært flerdelt; vi har i perioder og på enkelte tema vært utviklere, vi har fulgt med og observert hvordan arbeidet løper, og med denne rapporten dokumenterer vi arbeidet. En del ting har likevel påvirket forløpet i prosjektet, som koronapandemien og lavere tildeling av midler ved oppstart. Det sistnevnte førte til at vi ikke kunne delta like aktivt i samskapningen i siste prosjektperiode, og at dokumentasjon av aktivitetene, samt rapportering, var det som måtte vektlegges mot slutten. Uansett, basert på de rollene vi har hatt, ser vi nytten for deltakerne av at likemannstjenesten videreføres. Deltakerne vi har intervjuet i dette studiet er unisont svært positive, og de støttes også av tilbakemeldinger som deltakere gir i andre forsøk med likemannstjenester. Kommunene bekrefter at de har langt flere kandidater for et slikt tilbud, noe som understøtter at tiltaket også kan utvides noe. En har håndtert utvidelsen fra en til tre deltakende kommuner, selv om Stavanger kommune måtte holdes noe tilbake en periode, men kapasitetsutfordringen ble synlig. Med en begrenset tilgang på likemenn ser vi at det er en fin balanse som A-larm må håndtere for å sikre kvalitet i tilbudet, men at det heller ikke bør være et tilbud for få utvalgte.

Prosjektet «Samarbeid om ettervern i Stavanger, Sola og Sandnes kommune» har en ambisiøs målsetting, men svarer godt på myndighetenes utfordringer med å finne gode

tiltak som kan bidra til et liv uten rus. Vi finner gode resultater av tiltaket etter kapasitetsutvidelsen – flere får hjelp og ifølge deres stemmer har en i samarbeid klart å etablere et virksomt tilbud til denne målgruppa. Likemann bidrar med samtale, sosiale aktiviteter og hjelper deltakerne til å bygge sine nettverk. Disse nettverkene er viktige for personer som har levd lenge i og med rus – så viktige at likemann blir beskrevet som en «game-changer».

Anbefalinger

- Prosjektet «Samarbeid om ettervern i Stavanger, Sola og Sandnes kommune» bør videreføres
- Særegenheten i å jobbe som mentor/likemann med et erfaringsbasert perspektiv bør fortsatt fremheves
- Komplementaritet bør være styrende for fremtidige samarbeid; at ulike tjenester og kvalitativt ulike oppfølgingsperspektiv samhandler om å gi et godt samlet tilbud til deltakere/tjenestebrukere
- Ulikheten mellom A-larm og kommunene bør rendyrkes ytterligere. Bli A-larm for like kommunene når det gjelder arbeidsmetodikk, krav til dokumentasjon, etc., er det mindre grunn for kommunene til å samarbeide med A-larm
- Fleksibilitet og spillerom må dyrkes. Systemene må ikke bli for store, komplekse og tunge, slik som i kommunene/NAV. Selv om en viss grad av strukturering og profesjonalisering har positive sider når det gjelder oversikt, koordinering, kvalitetssikring, etc., er det viktig at dette ikke «kveler» muligheten for fleksibilitet, bredde og «annerledeshet» som åpne, erfaringsbaserte perspektiver representerer
- Forutsigbarhet og tydelighet må sikres både for potensielle deltakere, deltakerne i tjenesten og for ansatte både i A-larm og i kommunenes rusomsorg gjennom sikre prosjektet langsiktig finansiering.
- A-larms tilbud må aldri bli som kommunene/NAV sine tilbud. Sikker finansiering over en lengre periode gjør det gjør det spennende og mulig å arbeide med ståsted i A-larm.
- Det er tradisjonelt benyttet mye prosjektorganisering i rusomsorgen i kommunene, noe som gir lite forutsigbarhet og rammer for berørte parter. Likevel skal ikke alt inn i linjen – likemannstjenesten bør ikke det.
- Det bør arbeides videre med:
 - ✓ Tidligere og mer profesjonaliserte rekrutteringsprosesser,
 - ✓ Enkle tiltak som kan lette innsalg av tilbudet internt i kommunene, eksempelvis en enkel informasjonsbrosjyre

Referanser

- Borsheim, R. T. (2016). *Veien ut av rus med motivasjon fra Anonyme Narkomane. En kvalitativ analyse av brukeres erfaringer med å bli rusfri* [Mastergradsavhandling]. Universitetet i Stavanger.
- Greenwood, D., & Levin, M. (2007). *Introduction to Action Research. Social Research for Social Change*. 2nd Edition. Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Kvale, S. (2001). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Mydland, T.S., & Kvanneid, A.J. (2019). *Likemannstjeneste i Stavanger. Samarbeid om oppfølging etter institusjonsbehandling for rusavhengighet*. FoU-rapport 3-2019. NORCE Samfunn. <http://hdl.handle.net/11250/2621188>
- Meld. St. 26 (2014–2015). *Fremtidens primærhelsetjeneste – nærhet og helhet*. Oslo: Helse- og omsorgsdepartementet.
- Olsen, B. C. R., & Grefberg, M. O. (2001). *Å være i samme båt... Likemannsarbeid i funksjonshemmedes organisasjoner: En veileder*. Oslo: Sosial- og helsedepartementet.
- Postholm, M.B., & Steen-Olsen, T. (2009). *Å utvikle en lærende skole. Aksjonsforskning og aksjonslære i praksis*. Cappelen Damm 2009.
- Reason, P., & Bradbury, H. (2008). Introduction. I Reason, P., & Bradbury, H. (eds.) *Handbook of Action Research* 2nd Edition (pp 1–13). London: Sage.
- Reif, S., Braude, L., Lyman, D.R., Dougherty, R.H., Daniels, A.S., Ghose, S.S., ... & Delphin-Rittmon, M.E. (2014). Peer recovery support for individuals with substance use disorders: Assessing the evidence. *Psychiatric Services*, 65(7), 853–861. <https://doi.org/10.1176/appi.ps.201400047>
- Ryen, A. (2012). *Det kvalitative intervjuet. Fra vitenskapsteori til feltarbeid*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Sivertsen, K., & Mydland, T. S. (2021). Likepersontjenester innen rus og psykisk helse under covid-19–utfordringer og muligheter. *Tidsskrift for psykisk helsearbeid*, 18(02), 222–228. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-3010-2021-02-13>
- Sivertsen, K., Mydland, T. S. (2021). Likepersontjenester innen rus og psykisk helse under covid-19 – utfordringer og muligheter. *Tidsskrift for psykisk helsearbeid* 02/2021. Volum 18. s 222–228. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-3010-2021-02-13>
- Sivertsen, K., Sørly, R., Mydland, T. S.; & Ekberg, J. I. (2021). Perspectives on challenges and opportunities in Norwegian peer recovery services for people living with dual diagnosis during a pandemic. *Journal of Patient Experience (JPE)* 2021. ISSN 2374–3735. <https://doi.org/10.1177/2374373521996954>
- Sjåfjell, T. M & Myhra, A. (2015). Selvhjelp og likemannsarbeid – mulige verktøy for å oppnå mestring og empowerment?. *Tidsskrift for psykisk helsearbeid*. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-3010-2015-02-05>
- Sørly, R., Sivertsen, K., & Stalsberg Mydland, T. (2021). An exploration of recovery competence among Norwegian peer workers in substance abuse services. *Social Work in Mental Health*, 1–16.
- Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.

Vedlegg

Vedlegg 1: Intervjuguide prosjektkoordinator (2021)

De store linjene i utviklingen og gjennomføring av prosjektet

- Hvilke endringer ser prosjektkoordinator i prosjektet fra oppstart?
- Hvilke endringer/utvikling har det vært fra forrige prosjektperiode?
- Hvilket behov ønsker prosjektet å dekke? Hvilke elementer er mest virkningsfulle i tjenesten?
- De største fordeler og ulemper med tjenesten slik den er i dag?
- Tydelig målsetning for prosjektet?

Samarbeid med andre aktører

- Kommunikasjon/samarbeid med 1. kommuner 2. andre ideelle aktører 3. behandlingstilbud og spesialisthelsetjenesten 4. andre?
- Hvordan har det fungert? Fordele/ulemper?
- Hvordan blir organisasjon, prosjektkoordinator, mentorer møtt «der ute»?
- Videre implementering av tjenesten inn i offentlig behandlingstilbud – hva er erfaringene med denne prosessen/ dette arbeidet?
- Tilbakemeldinger fra ulike aktører – er det behov for en slik tjeneste? "
- Hvordan har prosjektgruppen fungert?

Oppfølging av mentorene

- Hvordan fungerer oppfølgingen?
- Hva opplever prosjektkoordinator at mentorene har behov for?
- Kunnskaps- og informasjonsbehov blant mentorene?
- Fordeler og ulemper med mentorkurs/oppfølging?
- Fordel og ulemper med veiledningsmøtene?

Rollen som prosjektkoordinator

- Eventuelle dobbeltrolle med annet arbeid innen rus i kommune, fordeler og ulemper med dette?
- Hvilken rolle spiller egenerfaring? Hvordan blir denne benyttet?
- Forbedringspotensialer: Trivsel? Hvordan er kontakten med A-larm sentralt (daglig leder og administrasjonen i Kristiansand)? Kontakt med prosjektleder, hvor involvert har prosjektleder vært? Mangler han noe, er noe uklart knyttet til hans rolle i prosjektet?
- Hva bør ligge til rette for at prosjektkoordinator skal fungere best i rollen?
- Internt samarbeid og kunnskapsutveksling mellom ulike prosjekter/koordinatorene?
- Dersom prosjektet startet opp i dag, hva ville han gjort annerledes?
- Råd til andre prosjektkoordinatorer?

Vedlegg 2: Intervjuguide ruskonsulent (2019)

FASE 1: OPPSTART

Kjennskap til mentor/likemannsmodell fra tidligere

Kommunens praksis før introduksjon av likemann/mentor på ettervern/lavterskelfeltet

- Tiltak/aktiviteter som tas hånd om av kommunen
- Tiltak/aktiviteter som tas hånd om av andre aktører – list hva og hvilke
- Utfordringer vi opplever sett fra vårt ståsted
- Muligheter for bedret samarbeid, kvalitet, kapasitet?

Oppstart med mentor

- Forventninger til bruk av likemann/mentor?
- Utfordringer dere forventer?
- Kriterier dere ser etter ved en person som vurderes som aktuell for likemann/mentor (Kriterier som utelukker en person fra å bruke likemann/mentor?)

Kommunens kapasitet for dette

- Hvor mange kollegaer har du å spille på ved å innføre denne modellen?
- Hvordan vil du gå frem?
- Annet med samarbeidsform, økonomi, ansvarsfordeling ol. som ikke er adressert over:

FASE 2: GJENNOMFØRING – AVSLUTNING

Tilrettelegging/gjennomføring av tilbudet

- Aktiviteter og ressurser dere bruker på tilbudet internt (i faggruppen/kommunens team)
- Aktører eller ressurser dere involvert i tilbudet eksternt (i kommunen for øvrig, samt andre aktører utenfor kommunal sektor)
- Utfordringer dere møter underveis når dere skal tilrettelegge for utprøving av tilbudet?
- Muligheter vi ser for bedret samarbeid, kvalitet, effektivitet, kapasitet mm.

Avslutning/overgang av tilbud for bruker/deltager

- Hva gjør vi i avslutningsfasen for bruker/deltager
- Utfordringer vi opplever sett fra vårt ståsted
- Muligheter vi ser for bedret samarbeid, kvalitet, effektivitet, kapasitet mm.

Andre utfordringer og muligheter

- Annet med samarbeidsform, økonomi, ansvarsfordeling ol. som vi ønsker å fremme/kommentere som ikke er adressert over:

Vedlegg 3: Intervjuguide deltaker (2021)

Kontakt med organisasjon/rekruttering

- Hvordan kom du i kontakt med A-larm og mentor-/likemannstjenesten?
- Hvilken informasjon fikk du første gang du ble introdusert til mentortjenesten?
- Hva var det som fikk deg til å takke ja til en mentor fra A-larm/ønske om mentor?
- Har du kjennskap til likende tilbud?
- Hvor lenge har du hatt mentoroppfølging?

Mentoroppfølging og matching

- Når i behandlingsforløpet tenker du man har mest behov for en mentor?
- I hvilke situasjoner benytter du deg av mentor/tar du kontakt med mentor?
- Hvor viktig er matchingen som blir gjort mellom mentor og deltaker?
- Hva tenker du skiller dette tilbudet fra annen type oppfølging/oppfølging du får?
- Hvilke råd har du til andre som ønsker seg en mentor eller nettopp fått mentoroppfølging?
- Ville du anbefalt mentorordningen til folk du kjenner?
- Fordeler og ulemper med oppfølgingen
- Hvor lenger tenker du man trenger en mentor?

Relasjon med mentor/likeperson

- Hva har vært viktig for deg i relasjonen med mentor?
- Hvordan ville du beskrevet din relasjon til mentoren?
- Hvordan har samarbeidet mellom deg og mentoren din vært? Medvirkning i oppfølgingen.
- Hvilken betydning har det hatt for deg å ha en mentor?
- Har du et eksempel på en situasjon der mentor var en god støtte?

Erfaringskunnskap, kunnskapsbehov og opplæring

- Hvilken betydning har det for deg at mentor har egenerfaring?
- På hvilke områder skulle du ønske mentor visste mer/hadde mer kunnskap?
- Hvilke egenskaper tenker du er viktig for en mentor å ha?
- Er det noe du skulle ønske var annerledes med mentoroppfølgingen slik den er i dag?
- (Kunne du selv tenke deg å jobbe som mentor?)

Samarbeid og kommunikasjon med organisasjon og kommune – hvordan vil deltaker beskrive samarbeidet?

- Hvordan vil du beskrive samarbeidet med prosjektkoordinator?
- Har mentor tatt del i samarbeidsmøter/ansvarsgruppemøter? Kan du peke på noen fordeler eller ulemper med dette samarbeidet?
- Hvilken rolle tenker du en mentor kan ha inn mot ulike offentlige tjenester/institusjoner?